

Kam sedaj?

(Spisal Ivo Trošt.)

I.

Težka megla tišči kakor mora na mesto.

Morala bi že svitati zora, no, droben dežek ne pusti svetlobe na zemljo. Skrivnostno šumljajo valčki lene, vsled deževja narastle reke. Na levem in desnem bregu odsevajo v njeni gladini razsvetljena okna tovarn, okna bližnje cerkve in okna nizkih bivališč tovarniških delavcev.

Gladina kalne reke je tudi mirna in njeno dno je mirno, a v cerkvi molijo ljudje pri zornici adventne pesmi in pojó starodavne pesmi o izgubljenem rajú . . . Za delavskimi okni oblači mati, sestra borno deco, pripravlja zajutrek, a misli ji uhajajo tje v bedno prihodnost; za delavskimi okni so žulji, so trepetajoča srca, boječa se vsak trenutek za kruhek svoj in svojih dragih.

Na bližnjem mostu prehajajo redki meščani. Sedaj coklja nekdo po sklizkem blatu. Težke, negotove stopinje. Sedaj stopa še nekdo . . . O, ta megla! Najbrž gresta dva na težavno delo; z dela stopa utrujen človek sicer mučno, pa breznadejno. Sedaj stojita. Oko težko razločuje dve temni senci.

Morda poslušata dolgočasno pesem narastle reke, mogoče da bučanje orgel od zornice v cerkvi, če ne motrita raznih odsevov svetlobe v dnu globoke vode.

Mirno se podé valčki drug za drugim, veličastno doné orgle in nestopno ropočejo kolesa v bližnji tvornici.

Štrbunk! . . . Nekaj je padlo z mosta v vodo težko in mrtvo, kakor da bi spustili vanjo vrečo kamenja. Površje reke se je zapenilo, zgrnilo se je valovje, in samo trenutek še se je poznala ozka brazda drobnih valčkov na mestu, kjer se je pršeče zapenilo površje vode . . . Daleč tam doli pod poslednjim oknom tvornice se pokaže na površje ženska glava z razmršenimi lasmi,

potem krčevito se iztezajoča roka, noga . . . potem kakor iz bolestno zevajočih ustnic pridušen klic, — potem pa samosvestne stopinje mestne straže.

Vse to je slišal in videl na mostu stoječ mlad človek v delavski opravi z bolnim licem, prijemal se z obema rokama za mostovo ograjo. Pokrivalo mastno, oguljeno čepico — je bil že prej zalučal pred seboj v reko, dvignil preko ograje jedno nogo, še jedno in:

Zlasti pa poslednji čas
bodi, Jezus, Ti pri nas!

To mu je bil zadnji pozdrav, samomorivcu zadnji opomin iz cerkve po zvršenem svetem blagoslovu.

Iz vode je prihajal hlad, mraz je pretresal ude delavčeve. Noga mu je zdrsnila zopet na to stran ograje, da je nehote jahal s katranom pobarvano, spolzko bruno.

Še nečesa se mora domisliti.

Ali ni bilo nekaj — davno, davno — v dnevih miru in sreče, ko je tudi on prepeval te besede, veselo se oziral po razsvetljeni domači cerkvici, stisnil od mraza premrli roki v hlačnici ter zdrčal od zornice domov med vaščani, ki so se počasi pomikali pogovarjaje se po hreščečem snegu za baklo čistiljivega deda? Kako lahko, kako udobno mu je bilo v srcu! Srčno se je veselil bližajočega se božiča in srčno pričakoval bodoče pomladi.

Kje so njegovi tedanji sklepi?

No, bil je še otrok! Hm, trinajst-, štirinajst-leten otrok? Ali ni bil do danes otrok, podeč se za zlatimi penami dozdevne sreče? Otrok, otrok, nespameten, nezaveden otrok. Vsi smo otroci, neumni otroci.

Sedaj je te otročarije konec, konec prevare in nesreče.

Izgubil je čast, službo, človeško dostojanstvo, zakonsko srečo.

In sedaj? Ali ji ni obljubil, da želi, hoče ž njo umreti? In sedaj? Kam? — Celo glavo je dvignila iz vode, da vidi, če je že za njo; iztegnila je celo roko, da ga potegne za seboj, pa — Pa bodi! — Za njo! Za njo!

Pa poslednji čas
bodi, Jezus, Ti pri nas!

Ali ga res kliče ta pozdrav nazaj na grešno zemljo, ki mu je doslej nudila samo gorje? — Jedna noga mu je še zdrsnila z bruna —, stal je z obema na cesti, naslonil glavo na držaj in bolestno strmel za neobčutnimi valovi, kakor za svojim minulim življenjem ...

Ljudje so prihajali mimo njega od zornice.

* * *

Doma mu je oče hotel usiliti nekoliko topo, a zato toliko teže s tisočaki obloženo tovarišico za življenje. A Cenetov Franjo, živahen in mlad, je vendar mislil: Tisočaki minejo, topost ostane. Rajši tako s petimi vinarji, pa da bo meni vseč in jaz njej, nego z desetimi tisočaki in z dvajsetimi križi zame in zase.

To je povedal očetu blizu jedno leto potem, ko je prišel od vojakov. Povedal je z lepa in z grda, a zaleglo ni nič. Zato se je slednjič sprl z očetom, zahteval doto in dobil — nič; v mesto se je pa vendar odpravil, kjer mu je bilo določeno delo v predilnici.

Smejal se je na skrivnem in očitno očetu in vsem kmetiškim slabostim. V mestnem šumu je namreč prav kmalu pozabil dom in domače prebivši prvo žalost z novimi tovariši ter začel v nekoliko mesecih tudi resno misliti, da bi si poiskal družico, seveda po svoji volji.

Po nekolikih nočeh vztrajnega računanja je vedel do sekunde natančno, koliko kron bo treba v tolikem času prištediti, da se postavi tudi brez očetove dote na lastne noge in pripelje k svojemu ognjišču ženko po svojem srcu in okusu.

Franju se je vse sukalo še hitreje, nego je mislil.

Rednemu, marljivemu delavcu so v tovarni kmalu zvišali plačo: vsled tega in pa vsled njegove treznosti mu ženske ni bilo treba posebno dolgo iskati.

Ko se je zvečer vračal z dela, jo je videval natančno ob šesti uri na tovarniških vratih prihajajočo iz iste tovarne, kakor jo je ostavljal sam. Ker se mu je zdelo, da ga ona gleda prijazneje nego druge delavce, ni zabil niti on privoščiti ji prijaznega pogleda. Pozneje se je ojunčil in še veliko prijazneje pozdravljal brhko Pavlo. Komaj je drugič govoril ž njo, že je bolje vedela ko on, česa bi mu bilo treba. Tudi branila se ni, ko jo je vprašal, če hoče biti njegova za vselej.

Drugič sta bila po skupnem nedeljskem izprehodu v nedeljo zvečer v gostilni, pa mu je izročila svoje skromne prihranke in mirno naročala, naj preskrbi, da bosta čim prej svoja. Lahno kakor srnica je drobnela poleg svojega izvoljenca domov, ker stopati je znala Pridanova Pavla in kretati se je znala kakor vsaka rojena gospa.

Povedala je Franju, da ji ni neznan, kako rado se je ne samo njeno, marveč tudi še kake druge delavke oko obračalo za njim. Pa tudi se ni zabila pohvaliti, da se ji laskavi sladkoustneži — zlasti vojaki — zaman bližajo z izrazi hvale in občudovanja, kako je lepa „gospodična“ Pavla.

„A jaz ne maram, veš, Franjo, za vse sladke besede. Meni velja mož pameten, pošten, miren kakor ti!“

Vedela je, da tega ne bo treba ponavljati. Franjo ne pozna šale, je s kmetov, on je poštenjak, ki ne pozna mestnih slabostij; ž njim ne bo napačno življenje.

In pogledala ga je izpod kostanjevih obrvij šegavo in ljubeznivo a poleg tega pomislila, da se ji ni posrečilo ves čas, ko so ji še živeli roditelji in ko je bila natakrica pri št. 8., ujeti tako pametnega — tepca.

Neko nedeljo popoldne sta po dolgem izprehodu poiskala gostilno in se v njej krepila kakor drugi meščani. Začela sta zopet in vnovič vestno ter pošteno seštevati svoj

tedenski zaslužek, ter ga pomnoževati s številom tednov v letu. Od primeroma velike vsote sta odštela: za stanovanje — toliko in toliko, za hrano — toliko in še toliko, za drva — to pa že ne! Ali ju bode zeblo, ko sta srca tako silno vroči?

„Franjo, pohištva ne bova imela.“

„Pa res! Nekaj bale bo tudi treba. Ali nimaš ti nič postelje, Pavla?“

„Postelje! m—m— imam, imam!“

„No, vidiš! Jaz je sicer nimam, pa bova že potrpekla, dokler je ne kupim tudi zase.“

Oba sta se posmejala smehljajoči se jima bodočnosti in pila rujno vince na svoje zdravje in na vztrajnost prihodnje sreče. Pavla se je tako omajala zaradi zlate prihodnosti, da so ji lica lepo rdela in je poklicala še jedno merico, pa še jedno in še jedno... Franju se je zdela ta sreča vedno lepša in lepša, in njegova Pavla vedno ljubeznivejša in še vedno lepša. A kaj tisočaki! Ženska, ženska mora biti! je govoril samemu sebi in kar na glas bi bil zavriskal, ko se je nekoliko znočilo, pa je dobro vedel, da to njegovi Pavli ni všeč. Nekoč je nazvala to kmetiško surovost, ki nikakor ne pristuje meščanskemu človeku. Zato je Franjo tem glasneje vriskal v svojem srcu.

K četrti merici je naročila Pavla za oba nekaj prigrizka, začela se šaliti s Franjem, z natararico in bližnjimi gosti, katerim je bila še v spominu nekdanja preširna Pridanova Pavla pri št. 8. A ona se ni menila za to; poudarjala je brez potrebe, da je vino zares dobro, da ona pijače sploh ni vajena; a njene žareče oči, njen jezik je glasno pričal nasprotno.

„Me boš pa nesel domov, Franjo.“

„Pa rad, če bo treba!“ — In zopet sta se smejala glasno in soglasno, da so se gosti očitno muzali.

Po večerji sta si privoščila še jedno merico. To je poklical Franjo potrkavši po nekdanji stari navadi z merico ob mizo.

Ker ga je ona zopet glasno svarila, da to ni gosposko, je nekoliko krepkeje potegnili iz kupice, pozval še jedno merico in z lahkim cin—cin ob kupico pokazal, kako

poslušen možak bo svoji bodoči zapovednici. Poskus je uspešno ponovil še drugič in tretjič, potem pa ni smel več.

Slednjič je hotel — vinski in srečen — plačati in popiti vse vino v gostilni; ko mu ga niso dali, je hotel pa pretepsti vsakogar, ki je pogledal grdo njega ali njegovo Pavlo.

Morda bi bil še dalje razsajal, da ga ni potapljala po rami roka mestnega stražnika, katerega je junaški Franjo še najgrje pogledal, zakaj: „Mejdunaj, Cenetov Franjo se ne pusti poditi spat. Sem na korajžo, kjer vas je kaj!“

Ti ubogi Franjo! Nikogar ni doklical. Sam je moral s Pavlo, pa še molčé in rad je šel; le toliko se je moral zamuditi, da je plačal račun in pa, da je Pavla povedala možu reda in postave, da morata nemudoma domov.

Mož je verjel in se potolažil. Pavla in Franjo sta odšla.

„Kmetiško teslo ta-le fant, kaj?“ so ugrabili gostje za odhajajočima: — „A ona, ona ga bo znala? Kaj je ne poznate! — Kdo bi je ne poznal?“

Pavla in Franjo sta obžalovala na svežem jesenskem zraku, da se jima je tako nepričakovano skvarilo tako lepo začeto popoldne.

On ji je še nekoliko časa razkladal, kako bi bil naklestil vso družbo in še policaja po vrhu, ko bi mu ne bila branila ona — njegova Pavla.

Potem se je potolažil in verjel njej, da je tako res bolj pametno, bolj zdravo in tudi ceneje.

„I, kaj pa hočeva, Franjo? Jutri morava biti ob šestih v tvornici. In ko bi ti nocoj uganjal svoje junaštvo s pijačo in pestjo, bi jutri ne imel kdo vstati. Služba je pa služba!“ — Toplo se je stisnila v ogrinjalo, z ogrinjalom pa še tesneje njegove roke in njega požurila, naj pospeši korake, da ju ne bo zeblo.

„E veš, Pavla, še nikoli se nisem tako zamotil, verjemi, Pavla, še nikoli.“

„Tudi bi ne bilo zdravo! Ta-le mladi nadzornik — ravnateljev sin — je zelo natančen.“

„Sem slišal; pa tudi sem slišal, da za ženske ni tako zelo natančen.“

„Pravijo nekaj. O, ta svet, ko bi ti vedel, kako je pokvarjen!“

„Verjamem, Pavla; zato je tudi toliko zla med nami! Bog nas tepe, Pavla. Premalo molimo.“

„O, verjamem, da se ti zdi vse narobe; saj si živel doslej kakor samostanec. Moje tovarišice so te nazivale preoblečenega ubožnega brata, ha, ha!“

„In ti tudi?“

„Jaz — nikdar, Franjo!“

„A res ne?“

„Prav res!“

„Ti si dobra, Pavla!“

„Tudi ti, moj Franjo! Le skrbi, da bova kmalu oklicana!“

„V štirinajstih dneh — gotovo. Ti si moj angel, Pavla!“

„In ti moj rešitelj iz bede in dolgočasja.“

Nagli koraki so ju nekoliko ogreli, in baš ta menjava gorkote in mraza se ni mogla tako lahko pogoditi za gospodstvo v njihovi notranjosti.

„Veš, ne — veš, Pavla! Srce se v meni trese od mraza. La — lahko noč!“ — Hotel je mirno oditi po stranski ulici v svoje stanovanje.

„Glej ga no! Ti si res kmet. Ali me ne spremiš domov? Pri nas se ogreješ, potem ti bo boljše. Vsaj zobje ti ne bodo šklepetali kakor sedaj, ko se ti kar iskre utrinjajo izpod zob.“

Ni čakal, da bi mu velela še drugič

„Mestna ženska, a jaz sem kmet; tako je: prav pravi! Bodem vsaj videl, kje biva“, si je mislil in stopal kolikor je mogel urno poleg svoje hiteče Pavle

Nebo se je zavilo v meglo, mrzlo kakor smrt, in predmestne svetilke so razsvetljevale nekako same zase svoje najbližje obližje.

„Tukaj!“ ga ustavi ona. Pozvoni dvakrat, trikrat, štirikrat... nič. Potrka ž njegovo palico, potem potolče s pestjo po vratih, da so obupno zaječala. Nič. Zavpije skozi ključavnico: Toni, Marjetka, Fani! Kaj ste zaspane ali vas ni doma? Odprite!“

Cenetov Franjo se je sedaj zares kesal, da ni krenil naravnost domov, kjer bi bil sedaj že gorek v postelji. Tukaj ga zebe kakor še nikdar.

Slednjič prikašlja nekdo odpirat Zadušen, hripav glas vpraša: „Kaj si ti, Pavla?“

„Jaz. Pa kaj je?“

„No, smo mislile, da ostaneš ž njim.“

„Kako? Kaj pravite? Le brž odprite, družega nič. Ali ne plačam?“

Po teh besedah se odpró vrata, in ženišče, prihuljeno in nadušljivo, kolikor je bilo možno v temi razznati, to ženišče je čutilo odzadaj v križ in ledja krepak sunek za svoje neprevidno vprašanje. Pavla potegne molcé njega za seboj po dolgem hodniku do drugih vrat; od tam skozi na dvorišče, kjer je Franja zopet stresel mraz: „Ali bova kmalu, Pavla?“

„Saj sva že tukaj!“

„Vendar, no! Hvala Bogu, tukaj te vsakdo ne najde.“

„I, misliš!“ — Rekši odpre pred seboj tretja vrata, ženišče s svetilko izgine kakor v bajkah in pravljicah, ona pa stopata po medlo razsvetljenih in škripajočih stopnjicah v prvo nadstropje, odkoder je odmeval krik, vpitje, prepir, kletvina kakor da hoče na cesti z jezikom soseda krivični sosed dokazati svojo nedolžnost.

„Za vse svetnike! Kaj je to? Kaj delate?“ zavpije Pavla, naglo stopivša skozi duri v nekak prostor, podoben še najboljše srednjeveliki kmetiški kašči, kjer je oljnata svetiljka s sajavim plamenom izdajala le najbližje stanovavce, a vsem postrezala s silnim smradom.

„E, kaj je? Vraga, ali si slepa, da ne vidiš! Ali si pa pijana“, jo zavrne na goli slami v kotu ležeča ženska postava, obvezujoča si oči in nos in vrat v umazano ruto.

„Ali niste nič zakurile, Toni?“

„Pa njo vprašaj, le njo, pijanko!“ se oglasi zopet drugo, skrajnje hripavo grlo. — „Le poglej jo, kravo, kako smrči na tleh! Po drva je šla in po premog, pa je zapila denar, zapila in zastavila — ta grda — pi-

janka. Brcni jo, brcni, da ne bo tako smrčala!“

Še hujše izraze je rabila nevoljna ženska, kakor smo jih tu zapisali.

Franjo je stal pri durih in strahoma poziral smrad po nesnagi, žganju, bedi in nemarnosti.

„Marijetka, tukaj je moj ženin!“ dregne Pavla pijanko.

„Naj bo—o—o!“ Zatrobi nemarno in smrči dalje.

„Ta bo pa nam plačal pijače“, se oglasi hripava Fani, a Toni jo zavrne:

„Saj si je pa potrebna. Ali nisi že pijana ko mavra? Obe sta pijani!“ — In na pragu stoječi Cenetov Franjo je spoznal, da niti Toni ni posebno trezna.

„Lahko noč, Pavla! Lahko noč vsem! Meni se mudi!“ — Franjo se obrne, hoteč oditi.

„Čakaj no! Seveda: v taki-le družbi, v mrzli sobi — komu naj bo prijetno? Čakaj torej, Franjo, in ne zameri! Morda ima naša gospodinja kaj ognja, da se nekoliko ogreješ.“

„Ali veš, Fani?“

„O, kaj pa da ima ogenj, pa tudi drugačne goste. Nocoj je nedelje večer, in me ne smemo k njej. Ali ti ni znano? Iz polovice mesta ima zbrane vse brezzobe in brezdenarne loteristovke, ki ugibljejo, kako bi dobile denarja, naj jim ga že prinese tudi sam vrag. O, to življenje!“

„Potem dovoli, Franjo, da te spremim zopet na cesto. Oprosti, da si nisi mogel ogreti udov! Pri nas —“

„Vem, vem, kako je! — La—ahko noč!“

Prav žalostno je zazdehal, se ozrl še v žalostno bivališče svojih znank in se podvival, da bi čim preje mogel dihati zopet mrzli, sveži zrak na ulici.

Poslovivši se s Pavlo jo je mahal urno domov, mahal pa je tudi z rokama, da bi odpodil vsaj polovico spominov današnjega dneva.

„Moja Pavla je res sirotica!“ je sklepal kmalu v postelji, kjer so mu po zelo skrajšani večerni molitvi še vedno šklepetali zobje po čez in po dolgem.

Morda se mu je zato vse urneje sukalo pred očmi — „Pa je rekla, da ima postelj, pa nima nič sirotica. Seve, seve. Sedaj vidim, da so tvorniške delavke velike reve. No, pri meni bo drugače.“

Zadovoljno pomislivši na današnji račun za bližnjo prihodnost, se je popravil nekoliko zložneje in kmalu gledal tudi lastno prihodnost uresničeno v sladkih sanjah.

Naslednji dan je sklenil, da mora že vsled bede in ne preveč izbrane družbe, kjer biva sedaj njegova Pavla, vso svatbeno stvar in sitnost pospešiti.

Štirinajsti dan potem je res imel že v mestnem župnišču vse svoje in njene „pravice“. Zmenjal je Pavline prihranke, kupil dva posteljnaka — o starosti in kakovosti ni da bi govoril, ker je Franjo gledal prvič na pičle prihranke in drugič na zmerno in nizko ceno. Isti nagibi so mu kazali tir v srečno bodočnost tudi, ko je najemal v predmestju dve sobici, kamor mu je nekdo pomagal prenesti prve zastopnike bodočega pohištva poleg lepo pisane skrinje, dedščine po rajni materi.

Zvečer je prišla tudi Pavla pogledat prihodnje bivališče, in tudi njej je ugajalo.

„A, kaj Franjo? Rjuhe, plevnice, žimnice, pogrinjala, odeje, plahte, blazine imaš tudi, ne?“

„Na—a!“ se odkritosrčno začudi on.

„Ali nimaš ti nič perila, Pavla? To je ženska stvar.“

„Vem: ženska stvar! Pa jaz sem imela denarje.“

„Prav majhne, hm! ne zameri!“

Nevšečno se je ozrla strani, in zopet se ji je zdelo, da je njen Franjo pravi in še nekaj preveč kmetiški — cepec. Reči mu seveda danes naravnost še ni smela in ne marala; kar je res, je res, tudi če nista še od poroke.

„No, dotlej bova pa že kako potrpeča“, si je mislila in dejala Franju užaljeno: „Nekaj pa še lahko nakupiš; saj nisi še potrošil vsega?“

„Nisem, seveda; pa ne bi rad, da bi mi dva začela sveti zakonski stan kar tako-le,

kakor velé: s kačo v žepu; pravijo, da ni sreče.“

„To je tudi prav previdno. Ali Franjo, čuj in ne zabi! Še to ti moram povedati: tistih blazin s čipkami in rjuh z vesami tudi jaz ne maram. In tisto drago znamenovanje je neumno. Škoda novcev! Nazadnje perica zamenja ali pa proda. Torej tega ne! Boš že tako ukrenil, kakor bo prav. Ne?“

Molčé je prikimal in molčé hvalil skromnost svoje neveste.

Pavla ga je pa zopet hvaležno pogledala izpod kostanjevih vejic, srčno se poslovila in v svesti si, da je opravila vse prav dobro, vse izborna, tudi odhitela v tovarno, kjer se je, stopivša na dvorišče, samozadovoljno smehljala sama sebi in tako na pol pomežikovala v prvonadstropna okna tje blizu, kjer piše gospod nadzornik.

„Dober možiček bo ta-le moj Franjo! E, še bomo živeli, še bomo pili!“

(Dalje.)

Šopek.

(Slika. — Spisal Bogdan.)

Prvi dan — nič... Drugi dan — nič... Tretji dan. Mišelj je čakal. Po slabem pašniku so mirne selske kravice z drugimi govedi mulile nizko, polsuho travo. Čednik ni imel ž njimi sitnosti; lahko je mirno sedel pod mogočno češnjo, obrezoval novo palico, ali pa gledal tje po božjem svetu, kamor mu je neslo oko. Pri lepem razgledu po božji zemlji se vendar Mišlju doslej ni vzbujala nikaka posebna, visoka misel. Njegov duh je bil omejen, mislil je malo ali nič. Kar časa je že pasel Zaleščanom krave, mirno je živel, vse pretrpel, z vsem je bil zadovoljen. A kaj je zadnja dva dni tako nemiren, ves nezadovoljen? Misel za mislijo se mu budi. Njegovo povsem tiho, vedno enakomerno življenje mu vstaja pogosteje pred oči. Vaščani so ga vzredili ko otroka brez starišev. Njih dobrote jim povračuje že, kar je toliko dorastel, da je mogel krave pasti. To je bila vsa njegova zgodovina, in vendar je že prestopil dvajseto leto. Zakaj drugi nimajo jednake usode? In ta nagla izpremema! Pred tremi dnevi je sedel, kakor sedi danes. Žvižgal si je tiho navadno mu pastirsko pesem:

Kaj je meni mar,
kaj je meni mar!

In že je zahajalo solnce, dvignil je palico, hotel je gnati domov. Gosta drevesna meja

„Dom in svet“ 1900, šte. 11.

za njim se je razgrnila, in pred njega je stopila — Poljanova Jerica. Kaj bi se bil Mišelj menil, ko bi bil stopil sedaj predenj kak drug človek! Pognal bi bil domov, saj je bilo že čas; a sedaj je postal. Preko usten mu je zletel čuden smeh. Dekle je obstalo. V rokah je držala posodo z jagodami, po čelu se je veter igral s črnimi lasmi, bila je razoglava in ruta ji je visela preko ram.

„E“, začudil se je Mišelj, in prijel svojo pastirsko torbo, ki je bila seveda že prazna. Zakaj je to storil sam ni vedel.

Dekle se je zasmjalo.

„E, ti?“ ponovil je čednik in stopil bliže nje.

„Kaj ti ni dolgčas, Mišelj?“ vprašala je poltiho.

„Dolgčas? Ha, dolgčas je res, skoro da je res.“

Zapazil je lep šopek hostnih cvetlic na njenih prsah in posegel nerodno po njem...

Dekle se je umaknilo.

„Kaj bi rad, Mišelj?“ vprašala je naga-jivo in pogledala čednika, katerega je zalila kri v zagorelo lice.

„Tisto-le mi daj, Jerica! No, tisti šopek, daj, Jerica, daj!“

„To? Čemu ti bo? Sam si ga lahko napraviš: glej cel dan si sredi cvetlic. Ne dam, ne dam.“

Kam sedaj?

(Spisal Ivo Trošt.)

(Dalje).

II.

„Dvanajst kron na teden! Kateri navadnih tvorniških delavcev zmore toliko? Cenetov Franjo ima srečo, ima lepo ženko, dične otroke, tri otroke kakor tri — krone.“

Kako hitro naraste družinica, kako hitro se skrči vedno jednaka plača! Tri leta je komaj tega, kar se je poročil Cenetov, pa je že obsut z drobižem, živim, kričečim drobižem, z zevajočimi skrbmi, ki Franja včasih zabavajo, da se mu že zde nadležne. A Pavla, mama Pavla je še vedno brhka, mlada, vesela, brezskrbna — vsa nekdanja Pridanova Pavla, samo več je je na vse mere, in lepo je okrogla, zalita . . .

Ona dela redno po dnevu, on po noči; on kuha po dnevu, ona spi po noči. Življenje se jima suče enakomerno. Tako bi morali misliti vsi.

Samo jezične tvorniške tovarišice nekdanje Pavle: Toni, Fani in Marijetka govoré kakor za res o mladi Cenečki in mladem ravnateljovem sinu: pa o kom ne govoré danes, če živi pošteno, ne potrebuje nič od nikogar in ne vpraša nič nikogar?

„Pa je, je in je — pijanka!“ se je ustila neki večer Marijetka svojim tovarišicam, ki so ji rade verjele tudi, ko bi ne bila pristavila: „Saj vidimo, kako izgine denar še nam: ona pa, ona — jaz vem, kako zna Pavla piti, skrivaje piti!“

Tudi Franjo je že videl nekaj zlobnih posmehov, slišal več dvoumljivih opomenj in nagajivega vikanja o poštenju svoje so-proge, zlasti o njeni treznosti.

„Kaj, moja Pavla!“ si je mislil ponosno in še radostneje stopal proti domu k svoji vedno glasni ženki in vedno glasni družinici. Nikdar se še ni pokesal, da je pred poroko potrošil nekoliko petakov več in nakupil

oprave za vse denarje, kolikor jih je zmogel. Še domov je pisal, da naj bi pozabili jezo in mu kaj pomagali, a mu niso hoteli. Pa tega še do danes ni pogrešal.

Neko zimsko jutro je našel poleg zibelke svojega najmlajšega otroka hropečo Pavlo. Ustrašil se je, da so mu kolena klecala, ker je mislil, da se je onesvestila. A duh po žganju in glasno hropenje mlade mamice ga je utešilo, ker mu je povedalo, da je samo pijana.

Moral jo je predramiti, ji odpreti oči, jo dvigniti na posteljo in dobršen čas sam zibati otroka, da se je prepričal žalostne istine. Ko bi to bilo samo danes!

„Ne, ne, Franjo! Slabost, samo slabost! Pa sem mislila, da mi odleže, in sem užila nekoliko tistega strupa. O, nikdar, nikdar več. — Franjo, vode, vode!“

Sveža, bistra voda je kmalu pomagala Pavli, da se je streznila in Franju, da je verjel njenim izgovorom.

Zadnje čase je čutil, da mu potrebe nekoliko živahneje stopajo na prste, kakor pa bi jih utegnila odganjati njegova tedenska plača, od obeh precejšna plača.

„Morda pomnožuje te potrebe tudi njena pijača!“

„Kaj še!“ si je odgovarjal: „seve, trije otroci, res lepi otroci kakor naslikani; pa jesti hočejo, oblečeni morajo biti, ker niso le naslikani. Oh — strežnice bo krvavo potreba, sicer bo morala Pavla pustiti službo in varovati deco. In to bi bil — s polovico plače — šele pravi začetek bede.“

Tako je premišljal Franjo sedeč na pisano pobarvani skrinji.

A tudi Pavla ni samo glasno hropela, kakor da spi najslajše spanje, — tudi Pavla je mislila.

Ugibala je, kaj misli Franjo.

Njegove misli pa so se snovale brez za-
držka: Prihranila nista nič, ker je vsako
malenkost za sleherne praznike posebe po-
brala Pavla za nove obleke, nove klobuke,
modernejši nakit; še premalo je bilo!

In če poleg tega še pije?

„Vode, vode, Franjo! Še vode, prosim!“

Uganila je njegovo otožnost in ga pre-
dramila. Nekoliko potolažen ji je postregel,
pomagal ji dvigniti se na postelji, pomagal
ji, da se je oblekla, vstala, použila priprav-
ljeni zajutrek in odšla v tvornico. Zaslužek
je zaslužek.

Franjo je ostal doma, premišljal, kaj bi
skuhal za prikuho, in pospravljaval nepomito
posodo pod ognjišče.

„Danes sem moral tudi zajutrek sam ku-
hati. No, poslej bom kuhal vse trikrat sam.
O, revščina prokleta!“

In sedaj vedó sosede prav za gotovo,
kdaj se Cenetova družina pomnoži za jedno
glavo. To ve sicer tudi Cenetov Franjo, in že
sama ta zavest mu siví lase. Ali mu ne pri-
diguje soproga sleherni večer, česa bi bilo
še najnujnejše potreba za bližajoče se domače
počitnice? „Ko bi imela vsaj plenice za dete?
Vse sem raztrgala s prvimi otroki! Ko bi
imeli zibelko? Nič, nič? Ali naj ga zadenem
na hrbet kakor ciganka? Saj bi, ko bi imela
samo jedno. Nekaj tednov plače mi tudi od-
nese ta nepridiprav; s tem pa pomnožim
naše dolgove do skrajnosti. Kdo nam bo še
kaj upal?“

Te tožbe je znał Franjo še veliko bolj
nego na pamet. Vsak večer so se vrstile pred
večerjo molitvijo; zjutraj, no, zjutraj je bilo
nekaj bolje.

Ali Pavli je zasvetil žar upanja, dasi ni
odložila tožbá. Oči so ji žarele zvečer, ko
je tožila, in zjutraj, ko je soprog vprašal po
zajutruku in se prijemal za glavo, češ: moja
Pavla menda tudi zvečer pogleda, kje ima
kupica dno. Zaradi tega se sicer ni motil za
mного, a pravega vzroka le ni uganil. Pavla
je naredila ta-le ne brezuspešni načrt: Gospod
nadzornik, gospod Ninelli, jo rad vidi —
prav rad, to ve sama. Zakaj bi njega ne pro-
sila, da ji poviša plačo? Kaj bo to njemu,

ki ima pri očetu vse, česar želi! Ali se ne
baha vedno z nabito listnico bankovcev? In
ž njo je prav vljuden, ljubezniv — še preveč.
Ko bi vedel Franjo? — On ne sme vedeti.

„Prositi hočem! Saj prositi, pravijo, ni
greh! Njega — greh?“

In v njeni duši so se ji zopet ponovili
vsi oni lepi, zlati časi, ko Pavla ni bila
zadnja oseba v gostilni pri številki 8. Saj je
imela mnogo dobrih znancev.

In sedaj tudi ni še kar tako, kakor bi
si kdo mislil, grda. Soprog ne bo slutil ni-
česar, in Ninelli jo ima rad.

Njen Franjo si je hotel pomagati iz ne-
znosnega položaja drugače. Pisal je zopet
domov. Pa bilo je zaman. Zato niso hotele
nehati očetovske skrbi, usodna ura pa je
bila bliže, bliže. Cene je preračunal, da ga
najde žalostno-veseli dogodek popolnoma
brez denarjev.

Plačati mora najemnino, mora. Iz zastav-
ljalnice tudi mora rešiti nekaj letne obleke
sebi in Pavli, sicer bi njegova zimska molčé
govorila, da se njemu ne godi najbolje. Pa
odkod naj vzame denarja?

Vedel je tudi, da znajo večinoma vsi nje-
govi tovariši sicer v zadregi staviti jednako
vprašanje: Odkod? A na skrivnem vedó iz-
vrstno zanesljivi odgovor: Odtod!

V tvornici vsakdo izmakne zvečer omot
bombaža, koncem tedna — brez nedelje —
šest omotov, z nedeljo čistega računa sedem
omotov, to je sedem kron. Na vprašanje, kje
so, se prileže kakor lačnemu želodcu klobasa
odgovor: Izgubile so se najbrž že pred pri-
hodom ali pa v barvarnici. A tak dohodek
se je zdel Franju nečasten.

Vendar šest ali sedem kron več, to ni
mišji kašelj in tudi nekaj zaleže v soboto,
ko se blago skrivaje zbaranta v denar. Če
je premalo, se vzame lahko nekaj več. Ako
ne zasačijo drugih, ali bodo njega? In če
slednjič spodé njega, spodé tudi druge; v
družbi so celo bolečine olajšane. Krade pa
večina, če le more.

Toliko kron! Ali ni to lep denar? Če je
očitna nevarnost, da se ne bo moglo odnesti,
pa ni treba jemati; raje drugič več.

Franjo je videl, kje ga čaka stalni dohodek, umazan dohodek.

„Hočeš li krasti? Ne kradi, veli sedma zapoved. Pavla pa je rekla: kradi!“

Mož se je zdrznil: nekaj mu je očitalo, da njegova namera ni nič drugega kakor navadna tatvina z vsemi znaki in posledicami, kakršnih se pošten človek brani do smrti.

In zakaj baš njega tare beda? Kolikokrat so mu že rekli na delavskih shodih, da vsak marljivi delavec zasluži toliko, da pošteno preživlja, preskrbuje sebe in družino! In če ne dobi toliko? Zahtevaj z lepa in z grda! Rekli so mu tudi, da je sleherni delavec za pravo tudi solastnik podjetja, kjer sodeluje: njegova moč je tudi kapital. Torej: ne jemlje li od lastnine?

To je pomagalo obema: njemu iz zadrege in njej za nekaj časa pregnalo boječnost za stran zveze z nadzornikom.

Koncem tedna je prinesel Franjo domov nove povoje z napisom: „Mojemu ljubčku — mojemu angelčku“; drugi teden nove rjuhe, že zaznamovane s črkama P. C. — Pavla Cenetova; tretji teden zibelko lepo pisano, na štirih kolescih in z damastno strešico, — vse skupaj ne predrago.

Koncem meseca je celo izginil običajni nedostatek v prodajalni, dasi ni Franjo niti iz svojega posebnega, niti iz skupnega zaslužka priložil ne vinarja. Zvedel pa je, da je nadzornik njegovi Pavli povišal plačo in ji podaril še nekaj kron povrhu.

Tega je bil skrbni mož še najmanj vesel.

Opazil je namreč, da Pavlo večkrat, če ne celo prevečkrat obhajajo slabosti, katere mora preganjati s pijačo; za to pa treba posebne mezde.

Slednjič so tudi krst opravili prav lahko.

Neko jutro — v tistih srečnih časih — je opomnil Franjo svoji ženki: „Botro bomo še staro, kaj ne?“

„Kaj pa? Saj bi tudi botra še prejšnjega, pa ga ni več, ker se je preselil v laški Tržič.“

„Koga pa misliš, da bi vabili, Pavla?“

„I, sama ne vem, kdo bi bil tebi bolj všeč. Kakor hočeš; meni je vsakdo prav.“

Molk. Pavla bi bila dala nekaj ur svojega življenja, da bi vedela, če bo njemu po volji prihodnji botrček. A Franjo je gledal skozi okno in v svojih mislih vrstil pred seboj znance in prijatelje, kateremu bi poveril ta častni posel, da bi mu ne odrekal ali obljubil vsaj brez godrnjanja.

„Kaj premišljaš? Meni se zdi gospod Ninelli, gospod nadzornik, še najboljši.“

„Gospod nadzornik? Pavla, ali ne veš —?“

„O, vem, vem! Kaj bi ne vedela, saj se mi je celo ponudil sam, kar ni običajno pri gospodi, ki tako rada odganja kmetiške ali, hočem reči, delavskih roditeljev krste.“

„Pa res! Čudno!“

Oni notranji opomin, ki se je oglašal, ko je bil Franjo slabe volje ali se s Pavlo ni strinjal v kaki stvari, je moral sedaj popolnoma umolkniti. Kaj je hotel, če so govorile tiste opravljivke Marijetka, Toni in Fani, da je njegova žena nezvesta, tudi do zadnjega dne? Ne pravi li narodna pesem, da nebo kaznuje z najglobočjim peklom tisto dušo, ki se je z botro pregrešila? Ninelli je učen človek, on to vé, on pozna njegovo bedo. Ninelli bo njegov botrček!

„Res, res, Ninelli,“ ponovi ona. „Pojdi, povabi ga, seveda lepo, vljudno, gosposki, kar rajši vidijo taki ljudje.“

Franjo je šel in storil vse, kar mu je velela Pavla in njegova spodobnost, pa gospod Ninelli vendar ni prišel sam; poslal je namestnika — nekega tvorniškega delavca z bogatimi, prebogatimi darili. No, četrti otrok Cenetovega Franja je navzlic temu vpil, kakor vpijejo navadno novorojenčki, če so čvrsti in zdravi, česar mali Neljček ni pogrešal.

Mlada mamica se je veselila lepih botrinj, a veselila se jih še mnogo srčneje in glasneje mati babica. Trdila je namreč kar javno, da poleg take radodarnosti mladega botrčka ne more biti vse drugo prav in po božji volji. V svojem slavospevu ni zabila naštetih vseh rumenih cekinov in svetlih kron, štruc, šartljev in drugih dišečih in kokodajočih darov.

Tri tedne po krstu je mladi gospod botrček iznenadil Cenetove celo s svojim ce-

njenim pohodom v njih bornem stanovanju, da se prepriča, ali pride mati kmalu zopet v tvornico.

„Vi tukaj, gospod inšpektor?“

„Kakor me vidite, boter Franjo, če ne boste hudi. Ali morda ni moja dolžnost, da se osvedočim o zdravju mladega krščenca in njegove mamice?“ Ob zadnjih besedah je s svojim pogledom osrečil na stolu poleg postelje se tresočo Pavlo, in ona se mu je nasmehnila ne brez pomena.

Franjo je bil tega obiska zelo vesel, a še bolj vesel je moral biti slastne večerje, katere se je morala vsaj po nekoliko udeležiti tudi mlada mati, njena botra in neizogibna babica. Gospod botrček je skrivaje poslal v svojo pisarno po različne buteljke močnega vina, prepečencev in družega pečiva. Sam Franjo je moral v bližnji hotel po krepke juhe in slastne pečenke. In uživa je botrčkove darove si je mislil po dolgih letih, da zopet praznuje svojo svatbo, in Pavla je veselo trkala z mladim Ninelijem; botra je pazila, da se čim bolj oškoduje za prinesene skromne botrinje, a babica je uživala redko veselje po svoje. Ni ji bilo zadosti, da je pasla svoje oči in svoje grlo, ugodnost je moral čutiti tudi njen jezik. Ko je botrček tretjič trčil s Pavlo, ni vedela povedati drugega, kakor da takega parčka, kakor sta mlada mamica in mladi botrček, ni videla še nikoli.

„He, he! Lepi ljudje se srečujejo povsod. Kaj hočemo? He, he!“

Šla je kakor po imenitnem opravilu po malega Neljčka v zibel in ga prinesla bliže luči, kjer je s surovo zadovoljnostjo primerjala mlado lice z licem mladega Ninellija.

Minulo je pa tudi to. Precej glasno so se poslovili in ločili.

Pavlin blede obraz je izpreletela hipna rdečica, ko mu je hvaležno stisnila roko.

Na prsih mladega Neljčka je pa našla takoj po odhodu nov, skrbno spravljen desetak. Zatrepetala je, in zopet je njen še vedno krasni obrazek milobno zardel.

Botra je na prste obeh rok preštela vseh poslednjih let novorojence, pa je nehala s

sklepom, da toliko in takih pijač niso še zaužili pri nobenem, kolikor jim je držala njena roka belo oblačilo nedolžnosti pri krstu.

Babica se je tudi zaman trudila prešteti dni in mesece, kdaj je bila zadnjič vsaj do polovice tako zadovoljna, kakor sinoči.

Franjo je pa izprva sklenil, da mu poslej vsaj nekaj tednov ne bo treba jemati običajnega poboljška. Pa kaj?

„Ta-le botrček je naša sreča!“ se je pohvalil v samozadovoljnih mislih. „Kaj, če me dobi? Mojemu sinu je krstni boter. Bo-li meni učinil zlo? Kaj še!“

Zato tudi poslej ni opustil grešne navade. Gotov dobiček je boljši od gotove izgube. Nadzornikova prijaznost mu je bila samo nov izgovor, da je brezskrbneje izmikal brez posebne izpremembe.

Pavla je zopet hodila v tvornico, in on je zopet kuhal za njo in za družino po dnevu, da je ona spala po noči.

V Cenetovi družini so minevali časi brez tožbe, brez primanjkljaja, minevali mirno, da bi bil mislil marsikdo: zadovoljno.

Kaj še!

Izginilo je še tisto malo medsebojne nezaupnosti, ki je je bilo nekdanj med njima.

„Lahko, lahko je bogat, seveda, ko ga podpira nadzornik zaradi žene!“ so govorile pred njim in za njim tvorniške delavke.

„Zaradi žene! Zaradi žene!“ so ponavljali pred njim in za njim vsi zidovi, vsi glasovi. — On se je še vedno tolažil:

„I, čudno! Morda sta pa imela prej kake grešne zveze!“

Zato se ni nobeden rad v družinskih pogovorih, kakor malo jih je bilo, spominjal nadzornika in njegove pomoči. Franjo si je često želel na tihem, da bi te pomoči nikdar ne bilo v njegovo hišo.

S primanjkljajem je bil srečnejši.

Neko jutro je prišel spehan, nekoliko preplašen, jako blede, pa nenavadno zgodaj iz tvornice. Otročiči so še spali, nekateri na postelji pri mamici, drugi po kotih na kupu cunj po zaduhlih prostorih. Na mizi poleg svetilnice je stalo več steklenic različne veli-

kosti, v nekaterih so se še poznali sledovi bivše vsebine, druge je ovajal po sobi se šireči duh, da niso bile napolnjene z vodo.

On je prišel prezgodaj in preveč nenadoma, da bi bila utegnila spraviti to ropotijo.

„Kaj ti je, Franjo?“

„O, ne vprašaj me!“

„I, pa vendar?“

„Vse izgubljeno!“ Obupno sede na pobarvano skrinjo in zakrije obraz z obema rokama.

„Izgubljeno, praviš?“ vpraša ona še dokaj mirno in začne skladati, s postelje se vspejnaje, steklenice pod ležišče.

„Izgubljeno! Jes, jes! Kaj si pa izgubil?“ ponovi z nekoliko boljším čudenjem, da bi imela še par trenutkov prilike, misliti na steklenice.

„Vse, kar ti pravim!“

„Pa kako? Povej, no! Ne bodi baba!“

„Ali naj ti vse povem?“

„Vse, prav vse!“

In začel je Franjo izpovedovati svoj greh od začetka do nocojšnje ovadbe, ko ga je zalotil nadzornik Ninelli, da krade bombaž.

„Jej, jej, pa kaj je rekel?“

„Kaj je rekel? Dobrega nič, si moreš misliti: da sem tat, slepar, goljuf, ničvrednež. Hotel me je celo tepsti in me je zapodil iz službe. Slednjič se je nečesa domislil in rekel: „Vi ste mož moje delavke Pavle; ona je pridna in poštena. Škoda, škoda! Vi imate krasno, plemenito ženo. Škoda, škoda, da bo morala tudi ona z vami po svetu!“ — Ko so prišli drugi mimo, se je nekaj obojavljal in me pustil na prejšnjem mestu.“

„In ti si odšel za drugimi?“

„Kaj sem pa hotel? Saj me je vendar zapodil.“

„To je samo rekel.“

„Ali si hotela, da me še sune po stopnicah?“

„Tega ne. Pa Ninelli ima svoje muhe, kmalu se razburi in kmalu zopet pomiri.“

„Ali si hotela, da bi bil trdil, kako sem nedolžen, ko so v jopiču otipali bombaž?“

„Ha, ha! Ti pa, ti! Ti sam hočeš biti pošten med tolikimi! Ne bodi no, Franjo! Ali nisi že star delavec? Nikar se ne boj! Vso stvar, to upam, poravnam jaz z gospodom nadzornikom.“

„Jaz se še spomnil nisem, da smo botrni.“

„Čakaj, ga spomnim jaz! Boš videl, no, Franjo. V mojih rokah bo kakor vosek. Samo ne boj se!“

„Strela! Babnica, iz tebe govori danes žganje, ali pa samo dobra misel. Če si le upaš, pojdi!“

„Pojdem, pojdem in tudi opravim dobro, izvrstno...“

„Ta pa zna“, si je mislil Franjo, odložil čepico in pogledal, če bo kmalu zajutrek.

„Pa kako, da ga imaš tako v kleščah, Pavla?“

„Ti ne verjameš, pa boš videl, pravim. Če ne verjameš, grem takoj. Skuhaj zajutrek! Takoj ti pridem povedat.“

Franjo je prikimal.

Tu in tam ji je pomagal, ko se je nekoliko bolje oblačila, da je bilo prej, pa je šla njegova Pavla v tvornico pol ure pred določenim časom. In prav nikogar se ni bala, ko so jo odrivali in podili strani pred pisarniškimi durmi milosti proseči zapodeni delavci. „Imam nujno opravilo! Potrpite!“ Sama je potrkala na duri in sama pristavila: „Sem jaz, gospod inšpektor!“ Nato so se takoj odprle duri, in zunaj čakajoči delavci niso čuli drugega ko par Pavlinih vzdihov, potem pa hohotanje.

Kmalu je opravila in dobro opravila.

„Ti pa nikar ne misli, da živé ljudje na svetu brez greha; povsod treba pomagati si, mazati in srečo imeti.“

On ni mogel umeti, kakšno „srečo“ ima Pavla z Ninelijem, zato ga ni zadovoljil ta odgovor. Zdelo se mu je in ne zastonj, da svojo, nekoč tako srčno ljubljeno ženko, umeva čim dalje manj. Vsak dan je bil bolj siten in vsak dan bolj ljubosumen.

Odkod neki ti darovi? In zakaj ona pije, nežna ženska pije?

(Dalje.)

„Sin, bodi pameten, čaka te bogastvo. Tvoj oče sem in ostanem jaz, a sedaj imej strica za očeta, dolgo itak ne bo.“

„Oče, kaj bogastvo, domov, domov!“
Ulijó se mu solze.

„Otrok nespametni! Ne jokaj se! Vidim, da še prav nič ne sodiš. Z Bogom!“

Podá mu desnico. Sin se ga oklene okoli vratú in poljubi očeta prvič v življenju.

„Ne pozabite me! Pozdravite mater, brate in sestre.“

„Ivan, bodi pameten!“

Debeloglav je od daleč gledal prizor. V srcu mu je vstajala nevoščljivost, žalost, ljubosumje.

„Sedaj je moj, a vendar še objema svojega očeta“, zamrmra sam s seboj. „O Bog, samo mene si tako zapustil!“

Počasi ozirajoč se za svojim očetom, je prihajal Ivan.

„Ivan, sedaj si moj!“ izpregovori Debeloglav in ga prime za roko. „Tudi mene boš imel rad.“

Ivan ga je pogledal v obraz in si mislil:
„Ti nisi moj oče!“

Debeloglav je pričakoval, da bo Ivan strastno stisnil njegovo roko, ter ga morda objel, pa je bil hladen in roka je bila kakor mrtva v stričevi desnici.

Globoko je vzdihnil Debeloglav in si mislil:

„Ko bi ti vedel, kako sem potreben sinovske ljubezni, stisnil bi me in objel, kakor si svojega očeta.“

Za roko je pripeljal Ivana, ki se je pogosto oziral za očetom, na Višavo, kjer je posledaj ostal. (Dalje.)

Kam sedaj?

(Spisal Ivo Trošt.)

(Dalje.)

III.

Iz tvornice so zaradi kraje odpustili veliko delavcev. Franja niso.

„Ali nisem pravila, da človek ne sme biti preveč pošten?“

„Pavla! Pošten, pošten! Vsaka nepoštenost pride na dan; moja je že in mi bi morali za drugimi po svetu, ko bi bilo prav. A, kam?“

„Pa pojdi, kmetiška grča! Saj sem vedno trdila, da si kmet, kakor poleno trd kmet.“

„In pa pošten, reci!“ je pristavil pikro, zaškripal in odšel.

Tudi ona mu posledaj ni več kakor običajno postiljala z izbranim cvetjem svoje mesečanske navideznosti: molčala je, sluteča resnico njegovega domnevanja.

Sploh je posledaj često nastal molk sredi njunega pogovora. Franju se je usiljevala kakor nadležni komar sitna misel: kaj, ko

bi bila ta-le njegova Pavla resnična igrača botrčka Ninellija? Ona se je strašila tega molka, češ, kaj se zgodi, če Franjo zve njene nerodnosti, zveze, nezvestobo? In on ve, da pride vse na svetlo, mora priti... kmetiška grča babjeverna!

Bala se ga je.

Ko je bilo treba kaj kupiti, ni često niti vprašala njega, marveč kupila sama in plačala.

Spoznávši, da mu to ni nevšeč, je kupovala in plačevala teden za tednom, če je le imela dovolj ekstra-drobiža. Pozneje je ob nedeljah popoldne ponudila celo njemu nekaj desetec za razvedrilo in polič vina. No, on se je branil, nekolikokrati celo robato obregnil, jo pogledal sumljivo in odšel s svojimi desetecami iskat družbe in zabave, katere pa ni našel.

Mučilo ga je vprašanje: „Odkod jemlje?“ Ne dognávši odgovora, je iztežgal roko za

uho in izza ušesa preko nagubančenega čela, s čela na solzne oči, v katerih se je nemalokdaj zaiskril neki zgražajoči plamen: „Odkod dobiva denar?“

Najela je otrokom celo strežnico, dasi se dohodki niso zvišali za pol vinarja. „Tisti moj dohodek“ — Franjo se je spomnil izkupa, ki ga vržejo njemu vsako soboto ukradene štrencice bombaža — „in njen povišek vsled nedvomne nadzornikove dobrote, vse to skupaj ne zaleže mnogo, ne zaleže niti za primanjkljaj, ki nas je prej vedno vznemirjal koncem meseca.“

Neko nedeljo popoldne je posedel molčeč nekoliko po kosilu pri mizi in pri svoji družinici. Ona ga je vprašala, če želi še kupice vina, in on ni odkimal.

„Ti, Pavla“, se je ojunačil in vprašal, „meni se zdi čudno in tudi drugim se zdi čudno, da sedaj tako nekam gladko izdelavamo mesec za mesecem. Saj vendar nismo z bogateli.“

Cel teden se je Franjo pripravljaval, vezal besede in vezal stavke, da pove svoji ženici to-le misel čim lepše, ljubeznivejše, in vendar je ni prav nič iznenadil.

Gotovo je bila nanjo pripravljena že več tednov.

„Sem začela, veš, nekoliko bolj stiskati v prodajalnici. Moram, ker imamo deklo. Pa vendar se precej pozna. Poglej knjižico!“ In kakor bi vedela že naprej, je takoj našla knjižico in jo prav malomarno vrgla predenj.

Franjo gleda, gleda! Resnično! Veliko manjše vsote nego prej, ko so bili še samo trije otroci in brez dekle.

Ni je pohvalil, ni je pogrjal. A njo je zopet mučil ta molk s strašno negotovostjo, če ji verjame ali ne.

Zadostilo za vse muke je pa lepa Pavla našla tam, kjer ga je že dostikrat — ne zaman — iskala, namreč v steklenici.

Vsled tega se je zdelo samo njemu čudno, da jo je našel pozneje večkrat s spečim otrokom poleg postelje in sprazno steklenico v roki. Ker ni bil več tako potrpežljiv kakor prvi in drugikrat, ko je imel priliko občudovati svoje ženke skrivne lastnosti, začela se

je tudi ona vesti do njega prepirljivo, malomarno in odurno.

Ni pa hotela, da bi spoznal njen pravi vzrok.

„O, koliko dela je s temi-le paglavci! Bog mi je naložil preveč križev. Zakaj ne dá rajši vsaj polovice tega kakemu bogatinu? Bogatini imajo denar in nimajo otrok; če pa imajo jednega ali dva — treh ne! — najmejo lahko toliko in toliko strežajev, ki skrbé za mlajši zarod. A jaz s to-le deklo moram sama vse, vse... pa še služiti, delati, trpeti zraven. Ali ne bi človek pobegnil?“

Franjo ni rekel, da so to neopravičene tožbe. Prav rad bi jo bil celo miloval, ko bi bilo to v prejšnjih srečnih razmerah s primanjkljajem. Sedaj ni mogel niti njenih resničnih tožb poslušati brez dvoma.

Ne razodevajo li razni duhovi, da niti današnjega jutra ni začela brez pijače?

„Papa, jaz pojdem v vodo, če se boš držal tako dolgočasno. Kaj ti je?“

„Kaj je pa tebi?“

„Meni nič; le ti se držiš, kakor bi bil Bogu jesih izpil, pa se moram tudi jaz.“

„O, Pavla! ko bi se vrnili zopet nekdanji časi!“

„In nekdanja revščina? Ba! Pojdi še ti ž njimi!“

„Reven, pa pošten človek.“

„Revno pogine kakor pes.“

„Torej si še vedno takih mislij?“

„In ostanem. Ali si ti pošten? Kdo pa je pošten na svetu?“

Franjo je molčal navzlic svojemu prepričanju, da govori prav. Očitanje, da ni pošten, mu je zaprlo sapo.

Na tihem si je morala priznati pa tudi ona, da je bilo prej, ko sta še oba bila res revna in poštena, med njima življenje, a sedaj je pekel nezaupnosti.

Zopet so minevali tedni, minevali meseci Cenetovemu Franju in njegovi ženki brez primanjkljaja, pa tudi brez ljubezni.

Nekdanje Pavline tovarišice so še skupno prihajale v tovarno in srečavale odhajajočega Franja vedno bolj potrtega ter so na njegov račun, zlasti pa na račun njegove

žene napravljale hudomušne, žaljive in zavidljive opazke. Najhujša je bila Marijetka, ko jo je poživiljal duh „paljenke“.

Cenetovega Franja otroci so se pa navzlic temu srčno veselili mladega botrčka, ki je prihajal zlasti o njegovi nenavzočnosti obiskavat svojega gojenca.

Franjo ga ni bil vesel.

Reven delavec, kaj pa hoče? Nadzornik je tvorničarjev sin. Lahko postavi vse na cesto, kadarkoli hoče. In Franjo tudi ni čist, ni čist, da bi drugodi dobil delo. Potrpi!

To je bil najhladnejši in najčistejši račun, katerega je pa znal Franjo tako dobro na pamet kakor nekdanje svoje ženske litanije o bedi in hišnih potrebah, ki so pa nehale.

Nekoč je našel doma na predalniku zlato brošo: dve zlati, goreči, s puščico prebodeni srci, krasne uhane, zapestnice in dragocen prstan.

„Čigavo je to?“

„Moje! Kaj pa hočeš?“

„Hočem vedeti, kdo ti je dal?“

„I, da ne bi vedel? Ali niste dobili vsi darila od mladega botra, a jaz še nič? Tisto mi je prinesel.“

Kaj je hotel! Jeza mu je stiskala grlo, da ni mogel zavpiti:

„Tega nečem, sicer te zadavim.“ Obup mu je krčil pesti, da bi jo zgrabil za grlo, zasadil vanje svoje nohte in ji zapretil: „Ali si nora ti, ali je norec ta človek? Ali ga vodiš ti za nos, ali vodita oba mene? Tega bode še danes konec, konec! Primaruha, da mora biti konec.“

Rekel ni, kakor je mislil, a v srcu je bil kakor gora trden sklep: konec, konec!

Pa vendar ni bilo konca.

Pavli se je tisti večer zelo smilil.

S solzami v očeh mu je pripovedovala: „Ne huduj se, Franjo! Resnico ti moram povedati, čisto resnico. Tvoje srce vidim, kakor bi bilo moje na dlani. Ti verjameš hudobnim jezikom, ki so mene zavistno spravili v zvezo z razuzdanim življenjem inšpektorja Ninellija. O, da ga ne bi nikdar poznala! Ti veš, Franjo, da je bil z menoj vsekdar prijazen, dobroten, ljubezniv, zadnje

„Dom in svet“ 1900, šte. 13

čase pa celo vsiljiv in — siten kot sama peklena izkušnja. Danes me je zopet poklical v pisarno, kakor me je že večkrat. Oh, Franjo, ne misli ničesar hudega! Zgodilo se ni nič, kar bi kalilo tvoje zaupanje; toda Ninelli je povedal s sladkimi, previdnimi, kakor ne vem kaj izbranimi besedami, da mora odslej premeniti red najine službe: ti po dnevu, jaz po noči.“

„O, Franjo, jaz se noči bojim in Ninellija se bojim.“

„Pa si mu povedala to?“

„Povedala, moj dragi, o, povedala.“

„Pa kaj je rekel?“

„Rekel, kaj je rekel? Prav sram me je povedati. Če ne boš hud, Franjo, ti povem.“

„Povej, ne bom hud.“

„Tako sem uredil, je dejal, in tako ostane. Jaz te imam rad, Pavla, oh, tako rad, da ne morem nič brez tebe. Ker si rekla, da ne moreš in nečeš zapustiti soproga, sem ukrenil tako; drugače nisem mogel.“

„Ne morem, gospod, ne morem, sem se branila.“

„Le previdna, Pavla, le previdna! Tudi tvoj Franjo me bo slušal; proti njemu lahko zapiskam še drugače. Imava še stare račune. A jaz vem, da se spominjaš, komu za ljubav sem one račune odložil, kaj?“

„Vidiš, vruga! Tako je rekel?“

„Nič drugače. Vse, vse je resnično.“

„Izgubljena sva, Pavla, izgubljena.“

„Oh, izgubljena kakor grešni duši.“

„Pavla, midva sva največja reveža na svetu.“

„Res, reveža, če se še ne premisli.“

„Ali ga pojdeš prosit?“

„Ne smem. Rekel je samo, naj stvar premislim in potem pridem, kakor je velel.“

„Pa pojdeš?“

„Ne; pojdem, kakor sem hodila doslej delat. Jaz ne morem gledati, da se ti držiš kakor prisiljen mučenik in pa da se mi ljudje posmehujejo za hrptom, kakor da sem največja grešnica na svetu. Zato te lepo prosim, pusti tisto krajo vsaki večer. Morda se inšpektor potolaži. Morda bo pustil, da ostane vse, kakor je bilo.“

„Upaš? Jaz se pa bojim, da bi prav potem spoznali razliko, ker bi bilo posled vedno več komadov nego po navadi.“

„Boš mogel vsaj odgovoriti nadzorniku, da nisi več tat.“

„Pa zaradi tega naju vendar lahko spodi iz službe.“

„Ne verjamem; a jaz bi bila varna pred njegovim zalezovanjem.“

„Prav res! Ti ostaneš, jaz ostanem, vsi ostanemo varni, pa na cesti. O, ti nesrečno življenje! Ubogi najini otroci! Pavla, jaz pojdem k ravnatelju in povem vse.“

„Ali res pojdeš? Lepo te prosim, Franjo, pojdi no! Reši mene in sebe, reši našo čast!“

„Pojdem takoj jutri!“

Oba sta se oddahnila.

Franjo je upal vsega zboljšanja od ravnateljeve milosti, a ona je upala, da ji bo potlej odprt širok tir uživanja, odprto brezno strastij. Saj ga je nalašč privedla tako daleč, da je sam spoznal, kolika podpora jima je Ninelli, o katerem posled ne bo imel več vzroka sumiti slabih rečij, ker se mu je njegovo najvažnejšo odredbo, da jo želi po noči na delu, tako spretno izmislila in še spretnije zlagala.

Saj ni dvomila, da je Franjo kmet, kmet.

Naslednje jutro predpoldnem res obleče Cene svojo praznično obleko, nekoliko podpre s palcem in kazalcem brke, želeč samemu sebi obilo uspeha in odide k ravnatelju, katerega stanovanje mu vsled službenih opravil ni bilo neznano.

Postaren mož, s častito, kratko ostriženo „cesarsko“ brado, ga sprejme pri pisalni mizi, obloženi z najraznovrstnejšimi zapisniki, knjigami, časniki in računi. Desnica mu je nekaj čečkala po papirju, z levico je pa tiščal v usta šop brk in ga počasi grizel: „No, Cene, kaj pa vi?“

„Ponižno prosim, gospod derehtar, če bi smel ž njimi govoriti par besed.“

„Smel že, smel; a stori brž!“ Nič prav prijazni odgovor se je zdel Franju popolnoma primeren; lepšega ni pričakoval.

„Prosim vas, gospod rešpehtar, . . . Vaš gospod sin.“

„Sin, sin! On je moj sin! Kar ukrene on, ukrenem jaz. Amen! Če nimate druge bolezn, ste opravili.“

Tega ni Franjo pričakoval v vseh dolgih urah, ko se je pripravljaj za današnjo prošnjo.

„Ali vam ni hotel povišati plače? Ali ste mu vsi napovedali štrajk? Tako velikih hčerá pa menda tudi nimate, da bi k njim zahajal, ha, ha! Ste opravili!“

Franjo je zinil, pa ni našel besede. Ravnatelj mu je namignil, da je opravil. Čutil je že, da se zapirajo duri pisarne za njim, ki nima odraslih hčerá — za gospoda ravnatelja. . .

„Pa vendar prosim, gospod derehtar! Bodite usmiljeni! Delavčeve družine čast je tudi nekaj vredna.“

„I, kdo vam jo pa krati? Imejte časti tudi več nego imam jaz danes z vami potrpljenja; imejte toliko časti, da se zakopljete vanjo in da vam ne bo treba ne jesti, ne piti! Ste opravili! Addio! Pojdite!“

„Samo še sedaj prosim, gospod derehtar, naj povem: vaš gospod rešpehtar — saj so moj botrček — čast in hvala jim! — so uredili delo tako, da bi moja žena delala po noči, a jaz po dnevu.“

„To je za nas jednako.“

„Pa ne za nas, milostni gospod! Jaz ne morem po noči malim otrokom dati tega, kaj jim dá mati.“

„Vem to; pa kar je ukrenil, je ukrenjeno. Ninelli je moj sin.“

„Moja žena je pa moja žena, gospod derehtar. Jaz ne morem trpeti, da bi mi jo zalezoval po noči, ko me ljudje sramoté že sedaj, da jo je po dnevu; a tega jaz ne verjamem.“

„Jaz pa tudi ne, moj ljubi Cene!“

„Zame je to smrt, pogin, gospod!“

„Torej vam je res za žensko, za čast? No, potem se pa le še dalje bojte! Jaz vam res ne morem pomagati. Le bojte se, le bojte, dokler ni prepozno, če ni že prepozno, ha, ha!“

Ob teh besedah sta bila srečno pri durih.

Še jedenkrat se je ozrl po vkusno opravljeni sobi, katere stene so krasile velike

oljnate slike v zlatih okvirjih, sama lepa ženska telesa; od stropa je visel dragocen luster, a pod so krile dragocene preproge. Vzduh sam je dihal veselo življenje v udobnosti in obilnosti.

Mehki divani, stoli, mize, nastavki z eksotičnimi cvetkami so Franju zaplesali pred očmi... on je čutil sredi teh znakov razkošja same režeče pošasti, živ pekel...

Za njim so se zaprle duri, vendar je le predobro umel besede: „Ha, ha! To bodi vaša skrb, ne moja! Dandanes imamo delavcev, ehej! — sto za jednega! Kaj to, če zagaga kakšna goska!“

Franjo je stopaje po marmornatih stopnicah odhajal kakor po oblakih: niti nog ni čutil. Šele v pritličju je rezko zaklel in potem mrmral nekaj o brezčutnih strojih brez srca in volje, ki tlačanijo takim-le „bogatašem“ brez vesti in duše. O, ti brezsrčni svet!

Ali je stari kaj boljši ko sin?

In vendar je mladi Ninelli tisti čas v svoji pisarni zvedel, da ljudje niso brez srca.

„Sedaj se me več ne bojiš, Pavla? Ali se ti zdim hkrati toliko mlajši in toliko lepši?“

„Nič tega, gospod. Jaz sem hotela živeti kakor poštena zakonska mati in želim še sedaj. A moj soprog je tako čuden, da sem ga morala spraviti na drugo pot. Doslej mu je gotovo vse znano. Sedaj misli, mora misliti, da ni res.“

„Aha! Kar hkrati si tako poštena, ti moja lažnivka! Kako, da misliš sedaj tako brezskrbno, svobodno?“

„Ker upam, da bom poslej s teboj, z vami mogla uživati neskajeno srečo, a moja družinica zaželeni mir, kakršnega ni imela do danes.“

Strastno, naglo je govorila te besede. Suhe ustnice so se bolestno odpirale, in oči, kakor žareče oglje, so hlastno iskale njega, s čigar podporo je njeno srce upalo še nekoliko krasnih uric na svetu.

„In potem? Če se kdo drugi morda manj veseli te sreče, nego bi bilo tebi vseč?“

„Ali se namerjate ženiti, gospod nadzornik?“

„Hm! Nekaj takega! Ali nisem morda dovolj star?“

„To verjamem. Pa jaz mislim, da bi — da bi vam mogla braniti?“

„Ka-aj? Braniti? Kdo-o?“

Ona se je zdrznila. Tolike odločnosti ni pričakovala pri njem, ki je bil vsekdar sama sladkost in veselje.

„Nesramnež!“

„Hm! hm! Drzni smo pa res, drzni, Pavlica! Ali boš res nasprotovala?“

Molk; same solze so govorile nemo pesem o prevarjenem srcu.

„Pa ne veš, da sta z današnjim dnem ti in tvoj mož brez službe, ako jaz hočem?“

„Ne vem — zakaj?“ je vprašala pretrgano.

„Tako o! — Tvoj mož je — tat. Znano mi je bolje nego tebi in njemu, koliko je že pokradel; vsak večer po dva omota. Znano, znano!“

„Slab nadzornik, ki ve za tata, pa ga ne odpravi.“

„Ali jih nismo odpravili mnogo, morda premnogo?“

„Vendar ne vseh, kakor pravite.“

„Tiho o tem! Nič ugovorov! To ve, kdor mora vedeti!“

Ninelli je trdo stopil pred nekdanjo prijateljico, katere se je pa v tolikih letih in zlasti vsled današnje vsiljivosti ter dobičkarske strastnosti naveličal do sita. A tudi danes je spoznal, da je njegovo srce še veliko bolj mehko, kakor so vztrajne njene solze.

Spoznal je, da stoji pred njim ženska, vsled strastij onemogla, propadajoča ženska.

Začel je torej na drugačno struno.

„Pavla, ne bodi nespametna! Zakaj se upiraš, ko bi morala vedeti, da ne dosežeš ničesar? Tebe je jedenkrat iskala sreča, mene tudi jedenkrat. Ali ti nisem bil do danes prav dober nadzornik? S tvojim soprogom sva bila celo prijatelja, kakor se spodobi, seveda. Zakaj bi bilo poslej drugače?“

„To me veseli!“ ga preseče naglo.

„In mene — ne?“

Zopet jok.

Ninelli ji je ponudil pijače, ponudil nekaj slastnih prigrizkov, pa ona ni marala zanje.

„O ti ubogi moj mož, zakaj si bil prepošten? Zakaj sem te varala? Da nisem jaz poslušala takoj ob prvem začetku njega in svoje vesti!“

„E, kaj ti! Kdor ne ve, da je varan, misli, da ni.“

„In kdor ne mara za poštenost, sodi vse ljudi po svoji nepoštenosti.“

„Ni res!“

„Res, res!“

„Pavla! Dva tedna imaš premisleka. Dotlej ostane med nama vse, kakor sem rekel danes. Ako zineš le črkico, boj se me, ti tica, ti! Sedaj pa nazaj na delo!“

Težka ji je bila in negotova stopinja, gotovo težja nego Franjeva od ravnateljstev durij. Ko bi bil prvi korak, ki ga je naredila pred nekaj leti za mladim, smehljajočim se nadzornikom, tako težak, boječ, negotov!

Bila je mlada, brhka, pa v bedi in potrebi. Koliko jih je, ki bi ostale. — Tudi jaz, ki sem padla, nisem sama!

„A težko je iz blata pogube, težko na cesto poštenosti. O, kolikokrat čutim po žilah vrenje, bobnenje, bučanje, kakor bi se mi podil narastli hudournik. Pa vse to pomenja žejo, neugasljivo žejo. In jaz moram, moram piti! Odkod pa novce? Te mi mora dati Ninelli —, tudi če se pōdere svet.“

Zvečer je povedala Franju, da nadzornik neče in neče drugače, nego da mora ona hoditi delat po noči in on po dnevu; Franjo seveda ji je s tresočim glasom priznal, da ni on sam opravil nič bolje.

Kakor nocojšnji tako ju tudi vsi poznejši pogovori niso približali k nikakemu sklepu v ti kočljivosti. On je često izdihnil:

„Da bi se le kakor doslej ubranila njegovega sladkanja!“

„Upam, da, Franjo; ali ne verjameš?“

(Dalje.)

Lucifer.

Pred Njim sem stal,
in z mano milijoni,
in zrl sem mu v lice,
v obraz Ljubezni in Resnice;
Skrivnosti gledal sem v obraz,
in prvi, prvi bil sem jaz.
V bodočih časov tek meglen
pogled tedaj mi je odprl,
in večnih sklepov sem namen
dopolnjen v času zrl:
Resnično večno — slabo stvar. —
Vpognila v prah so se kolena
in „svet si, večni Gospodar“
in „slava slavi Tvojega imena!“
donelo Silnemu je v dar;
a jaz sem stal,
za mano milijoni.
Jaz, prvi angelskih duhov,
jaz, svetla zvezda teh domov,
naj padam v prah pred prahom?
Nikdar! — In milijonov je „nikdar“
zavpilo z istim mahom. —

Vstal boj je krut. — Premagan, poteptan
sem pal kot blisk, in moji z mano,
za nami pa kot grom viharja
Njegov gromel je srd:
Proklet, proklet na veke! —
Proklet! — — — — —
— — — In tu, ha, ha, glej sreče kraj,
pa prah naj ga iz zemlje vzet
nesmrten vživa vekomaj:
jaz pa proklet, na vek proklet?
Ne, ne! Če pal sem jaz v brezdanjo noč,
propala ni mi moja moč,
in to ti, prah prisegam,
ha, ha, da moj boš, moj,
trpel proklet na vek z menoj!
Trdnejše jaz kot ti sem stal,
a jaz sem pal, i ti boš pal;
in smejem tvoji se pogubi
zato — zato, ker On te ljubi. —

E.

Kam sedaj?

(Spisal Ivo Trošt.)

(Dalje).

IV.

Franjo je zadovoljno hodil koncem vsakega tedna v prodajalnico, da poprosi, naj počakajo za neizogibni primanjkljaj. In rad je hodil, in zdelo se mu je, da se mu je zopet nasmehljala nekdanja sreča s tem običajnim primanjkljajem.

A v prodajalnici so bili manj veseli njegove sreče.

„Bom že! bom že!“ je tolažil sebe in druge, dasi sam ni vedel, kdaj bi utegnil godovati tisti „bom že!“

Ker je sploh redno plačeval, kolikor je mogel, so potrpežljivo njegovo srečo in s primanjkljajem nekaj kratkih tednov.

Manj potrpljenja s izpremenjenimi razmerami so imele Pavlinine tovarišice, katerim najnovejši dogodek ni bil tajen. Dobro vedoče, da se vsa prijaznost ni mogla razbiti kar tako naglo, so trdile trmoglavo, da jo on vabi k sebi poslej bolj skrivoma, zato pa — še ne zastoj.

Pavlin roman se je zato obrnil na bolje.

To je bila najnovejša resnica med tvorničimi delavkami. Še rajše so jo dražile in še huje zavidale.

„I, Cene, čujte no, Cene!“ ga ustavi neko jesensko jutro Pavlina znanka Marijetka, ko je hitel mimo nje domov. Z gnusom se je obrnil v drugo stran ceste in podvzival k svoji družinici.

Ali babnica je znala še druge zvijače.

Hitela je za njim na drugo stran ceste in ga pograbila za suknjo.

„Cene, čujte no. Cene! Za dar božji!“

„Kaj bi radi? Meni se mudi!“

„I, saj se poznavaj, Cene!“ In Cenetu je njegov nos razodel znanke Marijetke navdušenost. Pojasnil mu je namreč mirno in ne brez zavijajočih dokazov, da je Marijetka

na vse zgodaj polna sladkega jeruša. Najrajši bi se ji bil iztrgal, pa delavka se ga je držala z obema rokama. Kaj neki porekó ljudje? On, oženjen, znan po ulicah, koder stopa vsak dan, pa s tako — s pijano žensko? Res, da je še zgodaj, pa za neumnosti ni nikdar prezgodaj.

„No, kaj? Marijetka?“

„Marijetka, seveda Marijetka sem; saj sem vedela, da se še spominjate, saj ste bili že pri nas, pa še bodete, ako prav sodim.“

„Pa napačno sodite!“ Franjo se je domislil vseh nečistih duhov, vseh neizbranih psovk in pijanskih prizorov in pljunil bi bil, ko bi se mogel s tem otresti neljubih spominov. . . . „Torej kaj?“

„I, tako sem hotela reči, — pa ne zamerite! — slabo ste se oženili, slabo, moj ljubi prijatelj. Ko bi bili izbrali vsaj Pepco ali pa mene.“

„Beži, baba pijana! Kaj ti veš?“ In brezobzirno jo je sunil od sebe. A ona se ni vsled tega oplašila.

„Le me pehaj, le, kamor hočeš; tudi če me ubiješ, je res.“

„Da bi ti jezik zmrznil!“

„Kar sem povedala, ni nič drugače, če mi zamrzne še danes. Nobena, kolikor nas je tedaj stanovalo pod ono streho, ne bi znala tako lepo dvema gospodoma streči ko tvoja sladka Pavla. Seveda: ona je lepa. In lepi ženski vi moški odpuščate vse, tudi najhujše grehe, kakršnih ne bi nobeni drugi, ki ni — lepa. Seveda: če jo ima rad nadzornik, saj je lepa?“

„Hudič babji, kdo te vpraša po tem?“ Zopet je zamahnil za njo in se urneje zasukal, pa mu je ušla za nekaj korakov na drugo stran ceste.

Ko se je navidezno umiril, mu je bila zopet za petama:

„I, kaj bi ne? Tako in tako si nekaj pokimata — pa — pa veliko zasluži. Seveda: vsaka ne more imeti take sreče.“

„Ali te je vrag najel?“

„Ne, ne vrag! Jaz govorim resnico. In resnica ni sedaj-le nič drugega kakor ta, da je tvoja Pavla izgubila nekdanje zasluzke. On ima drugo. Seveda: ha, ha, ha! Bomo zibali.“

Franjo se je obrnil in stekel za obrekovavko, pa je bila urnejša od njega.

„Ha, ha! Gospod Franjo, seveda moram reči: gospod, ker vsakdo nima takih dohodkov, da bi si poleg kopice svojih privoščil lahko še tujega otroka na svoja ramena. Saj botrček, seveda, tudi rad nekaj primakne.“

Bežala sta drug za drugim, in še bežeča ni nehala s svoji zbadljivim jezikom; ljudstvo se je pa zbiralo ob nenavadnem begu.

„Kaj pa je, kaj pa je? Kaj se je zgodilo? Ali so koga aretirali? Ali je tatvina? Morda kak umor?“ Cela ploha vprašanj je obsula Ceneta. On se je obregnil vsem hkrati:

„E, nič! Kaj hočete, da bo, če razsaja pijana ženska?“

„Pijana, pijana, kaj pa? Še dobra bom, še dobra za med; samo prej zapodi tisto gosposko Pavlo! Me smo kmetiške, pa poštene. Pa zdrav bodi! Nikari ne zameri, ha, ha!“

In še vedno glasna jo je ubirala domov.

Slednjič se ji je z nasprotne strani približal mož postave in pravice, mož, kate-rega se je Marijetka veliko huje bala kakor Cenetovega Franja, ker ji je bilo znano, da mož ne ume šale niti s kmetiškimi dekleti.

Odšla je tiho po svojem potu; odšel je pa tudi Franjo z gotovim zatrdilom, da bo tožil.

Nič lahko ni stopal proti domu. Nadlegovale so ga nevšečne misli. Saj je bilo to življenje nadaljevanje tistega miru, kakršnega si je zaman želel izza dobrih prvih časov, — ko — no, — ko ga je Pavla varala, kakor ga vara sedaj. Ali so to le trditve zlobnih jezikov?

Stresel je z glavo, zamahnil z roko, kakor da v resnici odganja sitne muhe, pa le ni bil prepričan, kje je istina.

„E, zlobnost, sama zlobnost“, je mislil glasno sam s seboj in se zopet spomnil Marijetke.

„Ta je res malopridna; saj ji sleherni dan nedostaje za pijačo.“ Vendar stvari ni mogel do dna: „Ali ni njegova Pavla tudi včasih nekoliko — brljava?“

Bližal se je domu nič vesel, da je že na koncu trnjevega pota. Kako naj pogleda sedaj svoje otroke, svojo Pavlo, ako je vse to res in ako ni res?

„Meni se zmešajo možgani“, je zopet samemu sebi pritrdil neovrgljivo istino. Stopal je že po stopnicah nekaj računaje na prste obeh rok, kakor da sešteva vse dosedanje primanjkljaje, potem je vzkliknil nemirno: „Ni res, ni res!“

Pavla mu je takoj začela tožiti, da ji je vedno težje to neprestano stradanje in oskodenje, zmerom večje število otrok in — skrčeni dohodki.

V njegovi glavi so pa oživele prejšnje muhe.

Sklepal je tako-le: Inšpektor nas res sedaj pušča na miru. Moje Pavle ne nadleguje več, ne pošilja ji ničesar in ne sili je delati po noči. Zato pa niso dohodki nič manjši. Ali so bili prej večji? Morda pa ta Marijetka res laže? „Čaj, no! Morda pa res nekaj ve? — Hm, hm! Ta vražja ženska res nekaj ve, nekaj, res! Naša družinica se sčasoma pomnoži, a to sem vedel doslej jaz in moja ženka in, no! odkod neki? — tudi jezična Marijetka. Te ženske! Zato pa je moja Pavla poštena, resnično poštena. So jo hoteli, seveda, hoteli so jo zapeljati, pa je pravočasno slutila nevarnost in se je umaknila. Hvala Bogu! Današnji svet je silno pohujšan. Kakršen je kdo sam, takšni, misli da so tudi drugi. O, ko bi jaz to vedel prej! Ho, ho! In moja deca, moja srčno ljubljena deca, ali ni res moja? Mnogo je je res, pa —“

Take misli so spremljale Franjeve Pavle tožbe in vzdih. On je prišedši ni objel in poljubil, tudi ni videl, da mu najstarejši

sinko lazi ob kolenih, da ga kliče: papa, papa! a on — papa! — komaj zadržuje solze. Njene tožbe je slišal samo na pol in odgovarjal ji je zelo hladno.

Ona je izprva domnevala, da so ga ganile njene besede, in je potrdila slednjič svoj dozdevni uspeh z nekoliko solzami; pa njegovo oko je ostalo suho.

„Kaj pa ti je, moj Bog, Franjo?“

„Sem — sem — bolan!“

Hotela je takoj popraviti prvo zmoto, zato je začela brezozirno in izlahka s tistim nevarnim orodjem, ki se ga je sama najhuje bala. Videča, da Franjo ne toži o nikakršni boleznih in tudi ne kaže, da bi bil resnično bolan, je zaihtela na drugo struno: „E, samo da ti zopet ne brenči kaj drugega po glavi!“ Konec stavka je pričal, da ji solze zabranjujejo nadaljnjo brambo. No, njega to ni omehčalo. Solze so morale v Pavlinih očeh zopet potrpeti do ugodnejšega trenutka. S predpasnikom je obrisala najprej v naročju brcajoče dete, potem še sebe pod očmi.

„Moj Bog, kako dolgočasno je tukaj-le vse noči in koliko prečutih ur, koliko opravila s toliko otročaji! Pa prideš domov še ti tako na kratko nasajen, kakor — kakor — oh, oh!“ Sedaj je pa potok solz iz Pavlinih očij potrdil istino in ne brez uspeha.

Franjo se je zganil, in to je bilo dovolj, da je nadaljevala:

„Kdo ne bi zbežal od tebe, ko bi že ne bilo drugih križev!“

On se je kesal, da se je držal tako osorno.

Še nekaj vzdihov, še nekaj prošenj in tožbá, pa je Franjo sam odprl usta in začel tožiti o jezični, zlobni Marijetki.

Seveda je bila potem rusolasa nekdanja Pavlina tovarišica vse kaj drugega kakor tovarniška delavka.

Cenetov Franjo je zopet vse lepo verjel in zato dobil „šilce“ žganja iz skrite steklenice izpod postelje, izvrstno pohvalo za vstrajno marljivost in poštenost in nekaj poljubov za nameček.

Vsled tolike radodarnosti je celo zabil misliti, da „šilce“ žganja ni v štacunski

knjižici ne v rednem računu in ne v primanjkljaju.

V njegovi notranjščini je nehal vroči boj.

Pavla se je odpravila v tvornico, on počivat.

Ko je dekla že dogotavljala kosilo, se je prebudil in premotril vse današnje dogodke in završil z neomajnim sklepom, da treba Marijetko vsekako tožiti; zaradi žganja je pa vendar pogledal v knjižico, ki je kazala redno dan za dnevom neplačane postavke, kar je bilo popolnoma naravno.

Ko so se tem že pregledanim postavkom pridružili še zaporedoma kaki štirje, je Franjo zopet sedel na škripajočem stolu, pestoval in negoval Neljčka, veselo poskakujočega na njegovih kolenih. Na predalniku je gorela luč, Pavla je oblačila druge otroke, dasi je opravljala to običajno dekla ali Franjo sam, ko je že Pavla odšla v tvornico. Danes je dekla v kuhinji pripravljala kavo polglasno pojoča neko umazano popevko.

Na ulici se je noč umikala zmagujoči zori, in to je njega vznemirjalo. Nekaj ga je davilo v grlu, a rekel ni ničesar, ker je bila Pavla objokana in vidno nevoljna. Slednjič se je odočila:

„Vse polno imam še dela, vidiš, Franjo!“

„Pa zato te vendar ne bodo čakali! Nadzornik bi utegnil biti strog zlasti s teboj!“

Zelo vznujana se obregne pikro:

„Naj bo le strog; že še neha biti strog.“

„Neha, misliš?“

„Ko naju zapodi.“

„E, kam neki?“

„Torej se udaš ti?“

„E, kaj se udam, nič se ne udam! Kam pa hočeva s toliko revščino?“

Franjo je videl revščino in spoznal, da je danes zopet „šilce“ gospodovalo in da se Pavla sploh ne odpravlja na delo. Mrmraje je oblačila otroke, pospravljala sobo in zelo vznemirjena stopala sem in tje.

On je zbiral besede in komaj požiral jezo, da mu tako dolgo ne pove, kaj se je zgodilo, kar stopi dekla z listkom:

„Prosim, gospa, to-le — —.“

„Jaz sem uboga reva, ne gospa!“

„Pro-prosim“, zajeca dekle, „to je prinesel deček iz — iz slaščičarne. — Čaka zunaj!“

„Kaj čaka?“

„Prosim, gospa, ni-nisem prej prav povedala: deček je iz — žganjarnje.“

„Teslo neumno! Ali ni prišel po steklenice?“

V tem trenutku je bil listek že v Franjevih rokah.

„Ne, gospa, denarja čaka!“

„E, vrag te — — —.“ Pavla se vgrizne v ustnico do krvi.

On je naglo odložil otroka na napol pospravljeno postelj in se obrnil proti durim. A prej nego je krenil z očmi, kaj počne ona, je bil že listek v njenih rokah zmečkan in raztrgan in pod nogami so bili računi o njenem zapitku „na upanje“ v poslednjih mesecih. Toda kaj? On je že videl vse.

„Spodoben računček, Pavla? O Marijetka, Marijetka!“

„Kaj, ta ti je zmešala pamet, ti stari osel? Čaj no!“

„Pav nič ne bom čakal: kar vprašat pojdem, če je res toliko. Doslej sem mislil, da je Marijetka, pijana kakor ti, govorila neresnico; sedaj pa vidim, da ne morem več dalje — ne z zaslužkom, ne s plačilom, ne s takšnim življenjem. Ti si grob — —. Nesramnica požrešna!“

Cenetov Franjo je škripal z zobmi, da bi se bile lahko iskre kresale, ona je slutila, da gre njena uloga proti koncu, ter se ni še odločila, kaj izpusti v boj: solze, ali zgovornost, ali oboje.

„Gospa, prosim, da si poskrbite drugo deklo; jaz sem dobila boljšo službo. Ne morem več biti pri vas.“

„Že prav! Si pripravila kavo?“

„Sem, gospa; pa tudi deček —.“

„Le pojdi! Deček naj čaka mene“, jima pomaga Franjo s polnimi usti psovka, name njenih nekdanj toli ljubljene Pavli.

„Ha, ha! Boš morda ti plačal, revež!“

„Gotovo bom teže plačeval, nego si ti zapila. Pa se moram prepričati.“

„Tudi če se ne! Tebi nič mari in meni nič mari — —“

„In pa še dosti mi je mari; boš že videla. Potrpi!“

„Prav malo več bom videla, moj dragi! Ne veš-li, da sem s sinočnjim dnem doslužila v tvornici, z današnjim pa Ti. Vsi smo berači.“

„Prokleta — —!“ Franjo ni več škripal, ker se mu je zdelo, da njegov duh ne čuti telesnih vezij. Vse mu je odpovedalo: noge so se mu šibile, roke so se mu povesele kakor mrtve, uho je slišalo dovolj in oko ne vidi belega dne, katerega oponaša v sobi medlo brleča petrolejka. . . Kam sedaj?

Pavla je slutila, da je zopet zmagala z lažjo. Oči so se ji svetile in lice je zadošlo boljše barvo; celo glas se je ljubko stresal kakor v trenutju najslajše razburjenosti. „Vidiš! Nisem se udala! Zaradi tebe, Franjo! Zaradi najine dece!“ Ako sem revna, pa poštena, kar si ti vedno trdil in prav si trdil. Dovolj dolgo sem se borila med dobrim in zlim, med bedo in obilnostjo. Moj Franjo je vrl človek in za sedanje čase prepošten, da bi ga varala. Ali naj me zavrže, da poginem? Danes je tega konec. Res, veliko sem se zadolžila že odtlej, kar mi oni tam — objestnež — zadržuje tisti malenkostni priboljšek, a vse še poravnava, Franjo! Ne boj se! Naj le govoré moje tovarišice, da sem to in ono: odslej nisem nič več, nič manj kakor tvoja zvesta soproga, kakor sem bila do danes. Skupno bova trpela, skupno se tolažila. Živela bova morda uborno, pa zadovoljno. Še danes pojdem in mu povem — priliznjencu —, da ne sprejemem od njega ne službe, ne milosti. Tako je!“

Franjo jo je hotel objeti, pa Pavla se mu je ljubko ubranila opozorivši ga, da zunaj še čaka deček, katerega treba odpraviti.

„Pojdem kar jaz ž njim, Pavlica, in poprosim —!“

„Le! Jaz v tem času odpravim deklo s poslednjimi novci.“

„Bo že Bog kako ukrenil.“

Z dečkom sta odšla, in s slastjo neprekosljive samozadovoljnosti je zrla Pavlica za svojim soprogom, siknivša mu v slovo: „Norec! Če ne bom delala po dnevu, bom po noči. Da bi me le maral Ninelli!“

(Konec.)

goro odpravi in tudi kaj zapravi
hahaha!“

„Ti si neumen!“

Počasi krene v hišo. Nič kaj pogumno in veselo ni stopal, ne tako kakor po navadi.

Molčé sta ga sprejela.

„Fant! Sloka gora ni tako daleč, prišel bi bil lahko prej domov. Ti veš, da tega ne trpim. Jaz hočem, da si doma.“

Tako je dejal oče.

„Kdor ne pride o pravem času k skledi, ni moj prijatelj. Jaz ne bom jedi prestav-

ljala. Ako ne veš, kdaj z božje poti — rado-vedna sem, katero si obiskal —, pa v Velike Laze hodi k maši, ko veš, koliko je domov“, pristavila je mati.

Ivan je bil ves rdeč. Molčé je sprejel svarilo in večerjal.

Žal mu je bilo, ker sta bila stara dva, ki sta ga ljubila kakor sina, nevoljna in jezna, a kesal, kesal se le ni.

„Jaz jo ljubim.“

S to mislijo v srcu je zaspal.

(Dalje.)

Kam sedaj?

(Spisal Ivo Trošt.)

(Konec)

V.

„Moj dragi Cene! Nikar se ne čudite! To bi se nikdar ne bilo primerilo, da nisem jaz vprašal v prodajalnici, kjer plačujete blago koncem tedna; tam so mi rekli, da vaša soproga niti ne pusti vsega zapisati v knjižico, marveč pride in plača še sama posebej.“

Ta pouk v žganjarnici je Franju tako temeljito pojasnil varčnost njegove soproge in njeno skrb za množecho se družinico, da mu je kar sape nedostajalo.

V naglici je nekaj obljubil, da sam poplača, samo da so ga prej pustili, pa je hitel v prodajalnico prepričat se, ali je mož v žganjarnici govoril resnico.

Noge so se mu šibile, in svet okolu njega mu je postajal tuj, nadležen, zijalast. Sram ga je bilo, ko ga je srečal znanec, sram, ko ga je pogledal neznanec: saj je vedel, da vsi zró njegovo nesrečo . . . „O, Marijetka, Marijetka! — je zdihoval! — Zakaj te nisem slušal in te vrgel v vodo prvič, ko si mi zinila o tem: — v vodo tebe in sebe! Vsega bi bilo konec. In ti otroci, otroci, kako jih imam rad!“ Revez ni vedel, da njegove misli niso več v pravem redu.

Inšpektor, soproga, zvišana plača, poslednji meseci s primanjkljajem in navidezno srečo, vse se je sukalo kakor nerazrešljiva štrena pred očmi; iz štrene so pa švigale strupene kače in se dotikale s strupenimi jeziki njegovega srca, obraza, očij, njegovega moškega ponosa, osebne časti in nekdanje poštenosti . . . Skrčil je pesti, in zobje so mu škripali, da so se ljudje boječe ozirali za njim kakor blaznikom.

Dospel je v prodajalnico.

„Nič več me ne bodete — ne bodete ne — mene čakali! Vse, karkoli bom — vse bom mogel — vse poprodam, da poravnam tiste pro—proklete tiste primanjkljaje.“

Gledali so ga, čudili se in ugibali, koliko dvojač je danes mož zapil.

„Le to, le to prosim — prosim, mi povejte, koliko — koliko je moja soproga še poleg plačala — zraven tedenske knjižice mislim — ne sedaj, marveč prejšnje mesece — iz lastnega žepa — kaj vem s čigavim denarjem — je plačala.“

„Ne smemo, Cene!“ mu je prijazno odvrnil prvi pomočnik.

„Kdo je rekel, da ne smete?“

„Ona.“

„Tako? Ona! In jaz sem njen soprog.“
 „Verjamemo, radi verjamemo; a mož-be-seda moramo biti, sicer — saj ste pametni, kaj bi bilo s trgovino?“

„Jaz moram vedeti. Povejte!“

„Ne smem, ne morem: služba je služba.“

„Zahtevam, da mi poveste — zahtevam!“

„Žal mi je, Cene; saj veste, da smo bili prijatelji.“

Franjo se je penil od jeze: „Povejte, če ne — —.“ Udaril je po prodajalni plošči, da se je stresla svetilka pod stropom.

„Prosim, Cene, bodite pametni; tam-le blizu je policija. Vsakdo ima rad mir pri svojem delu, zlasti mi v prodajalnici.“

Le siloma se je miril in začel hladneje: „Povejte mi vsaj, kje je dobivala denar, — lepo vas prosim.“

„To morate vi bolje vedeti, Cene“, de porogljivo pomočnik.

„Torej nič! Lepi ljudje ste, zares lepi. Sleparki, goljufi, požeruhi, nečistost podpirate, vlačugarstvo — teptate svetost zakona . . .“

„Mož je obnorel!“ so sklenili pomočniki in izkušali se ga čim lepše iznebiti. Poslovodja je šel klicat gospodarja.

„Zlodej poberi vse skupaj!“ sikne Cene, krepko pljune črez prag in jo ubere po ulici naprej, naprej . . . ne vedé, kod ga nosijo šibeče se noge.

Cel dan je blodil zunaj mesta, postajal, pa zopet hitel, da se je blato vzdigovalo pred njim in za njim, tisto sklizko, rjavo blato, oprijemajoče se v debelih okopkih njegovih hlač na bedrih.

„Oba ubijem, oba ubijem!“ je vzklikal na samem in glasno mislil, kako sladko bi bilo to maščevanje.

Ljudje so se mu čudili in si pošepetavali marsikaj zlobnega. Nasproti idoči so se mu umikali v dolgih ovinkih kakor steklemu psu. „O, Marijetka, Marijetka! Da mi nisi vsega povedala prej! Oba bi končal, oba in tebe, da ne bi več govorila tega. Zato vržem tudi tebe v vodo in samega sebe, boš videla, Marijetka! Ti si kriva, ti, ti, rusolasa nevesta . . .“

Lačni želodec in ožuljene noge, opraskane roke in zmršeni lasje, mislij utrujena glava ga je instinktivno vodila nazaj v mesto, kjer mu je iz kuhinj prihajajoči duh po različnih dobrih jedeh prijetno ščegetal po nosu. No, Cene se je branil teh vabljevih duhov, kakor se je branil pametnih pomislekov: otresal z glavo, mahal z rokama in motno zrl predse nebrot električnih lučij in slednjič tudi razsvetljena okna predilnice za vodo.

Mehanično je zavil v tvornico in bil v malo trenutkih namestu v svoji delavnici — pred nadzornikovo pisarno.

„Noter!“ se zadere znano grlo Cenetovega botrčka dokaj nemarno.

„Cene, vi? Sedaj-le sem jo odpravil. Kaj pa vas je prineslo?“

„Nič dobrega!“

„I, pa niste — kakor pravijo — kaj? nekoliko zmešani, kaj?“

„Zmešan, seveda, zmešan, pa ste me zmešali vi.“

„Jaz?“

„Nihče drugi; mene in mojo ženo.“

„Vašo ženo sem prav sedaj-le zapodil.“

„Ker ni prišla danes delat, ne? O, gospod, vi ste najina nesreča in najinih otrok nesreča. Vi . . .“

„Vajina sreča, morate reči; kdaj bi vas bil že lahko zapodil, vi tat tatinski!“

„Jaz tat? Vi, vi — prešeštnik, zapeljivec, vi — —?“

„Ha, ha! Mislite, da vas moram poslušati? Čakaj, Cene, kmalu bo tukaj straža. Le to vam še povem: odslej nič več v tovarno ne vi in ne vaša žena, tista Pavla, katero sem moral siloma riniti od sebe, ker je mislila, da se je ne bom naveličal. Kdo mara za tako pijanko! Hotela je, da bi zletel za njo, kakor je bila navajena mlajša, da so zletali za njo najraznovrstnejši metulji. Pššš! Neumnica! Zadosti me je imela v krempljih. Sedaj veste dovolj, Cene! — Še ne? — No, pa pokličem stražo!“

„Ni treba, gospod Ninelli.“

Kakor besen je zdrčal po stopnicah, drvil se po ulicah — naravnost v stanovanje;

Štirje lačni otroci so večali v različnih kotih: Ata, mama! Mama, ata! Kruha, lačen, mama, lačen! Ata, kruha! Oh, oh, o-o-o! U-u-u! Aa-a-a! Pavle ni bilo nikjer.

„Kje si, da te ugonobim, ti vlačuga, ti nesramnica! Kje si, kje?“ Le otročji krik je odmeval namestu odgovora, a krik lačnih otrok danes ni ugajal Franju: „Tiho, sodrga! Tje pojdite za njo, za materjo pojdite, saj očeta ne bodete poznali nikdar, ne bode ga smeli poznati.“

In vendar se mu je krčilo srce, ko je najstarejši dvignil proti njemu sklenjeni ročici in se mu bližal po kolenih: „Ata, pustite nas, ata, saj bomo pridni. Ata, ne ubijte nas, saj smo vaši, ata . . . Oh, oh! O-o-o!“ Jecljaje je začel zopet v prejšnjem redu in videč, da ga oče sluša, je prosil celo za mamo; toda brezozirna zaušnica mu je posvetila tako odločno, da je z glavo butil ob steno, poleg katere se je napol nezavesten zgrudil in na tleh točil solze.

Preklinjaje je poiskal Franjo otrokom nekaj ostankov jedi, potem je sam zmučen legel na postelj kar oblečen in obut. Kaj pa sedaj? Ali naj išče soproge, ki ga je tako bridko varala? Ali naj išče brez nje druge službe — in kakšne — s toliko drobljanci in omadeževano preteklostjo?

Cenetova postelj je bila nocoj živa mučilnica, in njegove misli same peklenske pošasti. „Strl bi ves svet in samega sebe!“ je sikal prevarjeni mož. Večkrat po noči je hotel vstati, da bi osebno premeril, če se človek ubije skozi okno njegove spalnice na dvorišče. No, pošasti so ga mikastile na postelji. Zato se je začel ponujati pošastim in pozival samega rogatega vraga, naj ga pobere in pohrusta: pa nič!

Hotel je vsled duševnega napora omagati z neprestano mislijo na gotovo smrt v samomoru: a zaman!

Slednjič je čutil, da mu nekaj kipi v možganih.

„No, hvala vam vragovi za nocojšnjo postrežbo. Sedaj-le pride mrtvoud! — — Se vidimo — drugod!“

Tudi nič!

V silnih mukah je proti jutru zaspal trudljivo, mučno spanje, da mu je spečemu utripalo telo kakor obsojencu, ko mu je že rabelj pretrgal nit življenja.

Prebudivši se, je videl sobo razsvetljeno kakor nekdanje čase, ko ga je čakal na mizi zajutrek, ko so otroci čvrčali okolu njega, in ko je Pavla odhajala v tvornico. Danes so otroci še spali, toda poleg njegove postelje je stala — praznično oblečena — Pavla, vabeča ga resno in silno:

„Pojdi no, Franjo, pojdi no! Vse vem, Franjo, vse vem. Jaz sem grešila, res sem grešila, verjemi, a drugače nisem mogla. Toli družine ne bi preživela z najinimi dohodki. Kolikokrat sem si želela prejšnjih dnij poštenosti in prostosti, a nisem mogla, nisem smela. Pa on se je tudi nalagal, zapeljivec grdi, nenasitni! Sedaj veš, Franjo. Pojdi! Jaz grem.“

„Greš tje, kjer si bila doslej, Pavla.“

„Sem se te bala sinoči; sedaj pa vidim, da je jednako: če me nečeš ti končati, se moram pa sama. Meni je minulo vse. Mislim pa, da ti nimaš tudi nikogar več na svetu. Naju je ostavilo vse, Bog nama odpusti grehe, ljudje nama jih ne bodo, dokler s starim papirjem prodajalniških knjižic ne zgoré tudi naši dolgovi. Pojdi, Franjo! Potem bodo ljudje po ulicah. Hodijo k zornicam. — Tema je. Par požirkov vode, pa bo vsega konec. Jaz sem prosila Marijetko par novčičev za žganje, da bom bolj pogumna v zadnjih trenutkih, ko skočim z mosta.“

„Aha! Ti pa že, ti! Ali pojde tudi on — Ninelli?“

In zopet mu je skrivnostno šepetala in ga vabila, da se je slednjič Franju zdelo res prijetno, prepričevalno. Verjel ji je kakor že mnogokrat: „Tako bo še najbolje.“

Radovoljno ji je prikimal.

Ona mu je odhajaje še na pragu mignila, naj se podviza za njo.

Ni se poslovila, ni se ozrla na lastno deco. Po prstih je stopala, da bi se kateri ne prebudil. Mati!

Omahovaje si je Franjo nekoliko naravnal obleko, omahovaje je stopal za njo ter se

po nerodnosti zadel ob Neljčkovo zglavje, da se je dečko predramil in zaklical ječe: „Ata, a-ta-ta!“

Tudi druge glavice so se začele sumljivo dvigati na ležiščih.

„Bežimo!“ je vzkliknil oče in si poslednjič zaželel, da bi hotel tudi tem-le in takim-le živeti, ko bi le imel ob čem.

Obrisal je nekaj z desnim rokavom preko očij, potem zopet z očmi po desnem rokavu. Mislil je, da mora glasno povedati: „V nekoliko trenutkih bodete sirote! Oh!“ In nič več ni utegnil gledati nedolžnih obrazkov. Gnalo ga je strani. Sinočnje pošasti so ga zopet dobile v oblast. Kakor Kajn je begal s kraja v kraj, z ulice v ulico in zabil kreniti mimo pravega ogla na most. Ljudij, v suknje in ogrinjala se zavijajočih, je srečaval vedno več. Prihuljeno se držeč so hiteli v bližnjo cerkev k zorni maši. Tudi nekaj tvorniških znank in znancev je bilo med njimi. Tem se mora ogniti. Ali kje je most?

Obrnil se je v drugo ulico, v tretjo in četrto in srečal iz tvornice gredočo Marijetko. „Zdaj pa le z mano!“ zavpije in pljune v obe roki, da bi jo čim preje zgrabil in držal tem gotoveje. „Zakaj mi nisi povedala, kaka nesreča mi bo moja žena?“

„Še sedaj mi niste verjeli.“

„Pa prej bi bil. Ti si kriva moje nesrečne smrti. Hajdi z menoj!“ Zopet je raztegnil obe roki, da bi jo zgrabil, toda rusolaska je zavrisnila in zbežala pred njim. On ni dolgo begal za njo, ko mu je izginila v bližnjo ulico, tam v znano žganjarnico, oddodi pa v cerkev. Franjo je še vedno mislil, da beži pred njim, da jo mora ujeti in vreči v vodo.

Zornica je že minula, ko je dospel na most za tvornico ter misleč, da je tam došel Marijetko, zgrabil jo za roki in nogi in dvignil na ograjo. Ona mu ni očitala, kodi je hodil in kaj je počel: le pomignila mu je za seboj in se spustila pod most. Tedaj so se v cerkvi oglasili pevci:

Zlasti pa poslednji čas
bodi, Jezus, ti pri nas!

V srcu Cenetovega Franja so se vzbudili spomini nekdanjih dnij. Tako hkrati so se mu vzbudili, da je zabil celo na preganjajoče ga pošasti. Imel je tudi kaj premišljati.

Ljudje gredoči mimo njega od zornice so si pripovedovali kar na vse grlo: „Glejte ga! Delavci tožijo, kako pičle plače imajo; ta je pa že na vse zgodaj pijan. Treznost, treznost, pa bo vsem zboljšano!“

* * *

Bil je že velik dan, ko se je vzdramil Franjo. Krenil je z mosta nazaj proti domu mirno in po najbližjem potu. Zgovorne sosedice so mu povedale, da so nedavno potegnili iz vode njegovo Pavlo — živo. Takoj potem je povila mrtvo dete. Spravili so jo v bolnico.

„Živ dokaz moje sramote!“ je zdihnil ubogi mož in se bridko zjokal. Tudi sosedice so ga milovale.

Šel je mirit gladne otroke in polnit užajeno, potrto srce z novimi bridkostmi: zakaj mrvica kruha ni imel pod streho, niti vinarja v žepu. Kam sedaj? Kam sedaj?

Cenetovega Franja je zopet nekaj vleklo k vodi, zopet na most navzlic vsem zjutranjim dobrim sklepom.

Pomagali so mu dobri ljudje, dasi je vedel, da ta pomoč ne bo vztrajna. Prišla je celo Marijetka. Ugledavši jo, se je Franjo prijel za glavo:

„Torej te nisem vrgel v vodo! Moj Bog, pa v rokah sem te imel, pa v rokah!“

Nekaj grizljajev je pustila otrokom in odšla nagloma.

Dva dni pozneje je dobil Cene od doma debelo pismo; v njem je bilo petsto goldinarjev — očetova dota.

„Prepozno, prepozno!“ je vzklikal in si ruval lase. „O Bog, o Bog, kako me tepeš! Resnično: še veliko manj kot prej vem: Kam sedaj?“

„Denar je pa le denar“, so uganile sosedice, „ž njim si lahko pomagata.“

Cene jih je samo pogledal pomilovalno ter molčé prešteval stotake in otroke.